

Sakskart for møte i Programrådet for masterstudiet i rettsvitenskap

Tid og sted: 18. sep. 2019 12:15–15:15, Kollegieværelset, DA

[Legg til i kalender](#)

J.nr.: 2019/2139

Sak 1	Protokoll <ul style="list-style-type: none"> Protokoll fra PMR møte 11. juni 2019 er allerede godkjent
Sak 2	Erfaringer fra PMRs medlemmer
Sak 3	Vedtakssak: Faglærerutvalg i Lovdata pro <ul style="list-style-type: none"> Fremleggsnotat fra Hilde Westbye Til diskusjon og vedtak: <ol style="list-style-type: none"> Faglærerutvalg i lovdata Pro: Til diskusjon og vedtak: Skal det fremdeles være krav om faglærerutvalg i alle obligatoriske emner? Skal det være krav om faglærerutvalg i noen emner, i så fall hvilke? Fusk i Lovdata Pro: Til diskusjon På hvilken måte kan vi gjøre hjelpemiddelreglementet tydeligere? Er det eventuelt andre tiltak enn hjelpemiddelreglementet vi kan gjøre som demmer opp for fusk? For eksempel å sette grenser for hvor mange utvalg studentene får se i brukeren sin på eksamen, eller stenge for muligheten til å vise til bokstav i henvisning.
Sak 4	Vedtakssak: Tverrfaglig prosedyrekonkurrans <ul style="list-style-type: none"> Fremleggsnotat fra Kristin Steen Slåttå Notat fra 7. februar 2017 fra ansvarlig faglærer i Folkerett. Forslag til vedtak <p>Prosedyreøvelsen på JUS2111 videreføres som obligatorisk element, fom. våren 2020 skal prosedyreøvelsen være tverrfaglig.</p>
Sak 5	Vedtakssak: Opprettelse av emnet The Philosophy of Human Rights <ul style="list-style-type: none"> Emnemal Forslag til vedtak <p>PMR foreslår for dekanen at emnet opprettes med oppstart våren 2020 forutsatt at ressursbruk for valgemner ved SMR ikke øker.</p>

<p>Sak 6</p>	<p>Diskusjonssak: Frafall på valgemner, innføring av tiltak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fremleggsnotat fra Anne Margit Tvenge <p>PMR inviteres til å diskutere alternativene:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stenge helt for eksterne bachelorstudenter 2. Innføre forkunnskapskrav 3. Innføre obligatoriske innslag 4. Innføre lokal begrensning om hvor man emner man kan melde seg til
<p>Sak 7</p>	<p>Orienteringssak: Prosess for oppnevning av ansvarlig faglærere</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fremleggsnotat fra Kristin Steen Slåttå • Oppdatert instruks for ansvarlig faglærer
<p>Sak 8</p>	<p>Orientering fra CELL</p> <ul style="list-style-type: none"> • Muntlig orientering om intervjuet med SFU-komiteen den 5. september • Muntlig orientering aktiviteter i prosjektene om Studentaktiv læring og Digital vurdering
<p>Sak 9</p>	<p>Orienteringssaker</p> <p>Skriftlige orienteringssaker:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inntektsrammer og budsjettprosess 2020 • Dekanvedtak JF 2019/19 – Opprettelse av JUS1111P, siste eksamen for privatister • Dekanvedtak – JF – 2019/19 - Justering av Instruks for studieårsansvarlige lærere, ansvarlige faglærere og faglærere og endring av prosess/fullmakt for godkjenning av faglærere • Faglige eksamensledere høsten 2019 • Tall for eksamensmøtte på valgemner våren 2019 - oversikt tall <p>Muntlige orienteringssaker:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Masteroppgave- og valgemnemasse 17. september • 2. gangs innlevering av semesteroppgaven på JUS2211 - presisering av at kun reelle forsøk på å bestå får adgang til 2. gangs innlevering.
<p>Sak 10</p>	<p>Saker tatt på fullmakt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Godkjent oppdatert litteratur/læringskrav for emnet JUR1710/JUS5710 International Human Rights Law: Institutions and Procedures • Godkjent åpen bok eksamen for emnene: <ul style="list-style-type: none"> ○ JUR1550/JUS5550 Helserett

- JUS5850 International Trade Law
- JUS5401 Maritime Law - Contracts
- JUS5402 Maritime Law: Liability and Insurance
- t.o: Alle engelske valgemner har nå åpen bok eksamen
- [Godkjent oppdatert hovedlitteratur for JUS4111 Metode](#)
- [Godkjent oppdatert hjelpemiddelreglement fom høsten 2019](#)
- [Godkjent justert eksamensform for HUMR5133 Business and Human Rights](#)
- [Godkjent justert litteratur for JUS5540 Public International Law](#)
- [Godkjent ny ansvarlig faglærer for ex.fac; Markus Jerkø](#)
- [Godkjent åpen-bok + Lovdata Pro på eksamen i JUR1590/JUS5590 Diskriminerings- og likestillingsrett](#)
- [Rutinebeskrivelse for oppgaveutvalg ved Det juridiske fakultet](#)
- [Dekanvedtak: Justering av Instruks for eksamen og sensur](#)

**Sak
11**

Eventuelt

Til PMR
Fra Studie- og eksamensadministrasjonen

Sakstype: Diskusjons- og vedtakssak
Møtedato: 18. september 2019
Notatdato: 10. september 2019
Arkivsaksnummer: 2019/2139
Saksbehandler: Hilde Westbye

Diskusjons- og vedtakssaker: Om faglærerutvalg og fusk i Lovdata Pro

Faglærerutvalg i lovdata Pro

Ved innføringen av digitale hjelpemidler til eksamen ble det vedtatt at alle obligatoriske emner skal ha faglærerutvalg i Lovdata Pro. PMR bes vurdere om dette skal videreføres. Problemstillingen ble diskutert sist i PMR 14. feb. 2019, det ble da bestemt at det jobbes videre med saken og tas en beslutning i et senere PMR. [Se sak 4 i referat fra møtet](#). De fleste av medlemmene i PMR argumenterte i møtet i februar for å fjerne kravet om faglærerutvalg.

Erling har siden februar hatt diskusjoner om dette med studieårsansvarlige og faglærere, og det har vært tema på undervisningslunsjer. I fagmiljøene er det overvekt imot kravet om faglærerutvalg, men flere tar til orde for at de tidlige studieårene bør ha faglærerutvalg.

Studenter som har uttalt seg ønsker at det skal utarbeides ferdige utvalg i en eller annen form, over sentrale og viktige rettskilder i obligatoriske emner. Men det kan begrenses til tidlige studieår.

Ett konkret forslag som har kommet inn er å innføre noe som kan kalles basisutvalg, disse bør være korte (for eksempel rundt 10 dommer per fag). Formålet er at studentene har noen sentrale rettskilder å begynne med. Eksempler på utvalgsriterier for et slikt utvalg: rettskilder med gode formuleringer av gjeldende rett, rettsutviklende dommer som fortsatt er relevante, dommer som gir gode holdepunkter for synspunkter/vurderinger de lege lata.

Faglærerutvalg vil kreve administrativ oppfølging. De som er ansvarlig faglærere har ikke alltid full oversikt over rettskildebildet i fag de er ansvarlige for, og trenger input fra andre faglærere. Erfaringen etter å ha hatt faglærerutvalg i 3 semestre er at dette tar mye tid å få på plass ved semesterstart. Nå er prosjektleder for digitale hjelpemidler til eksamen koordinator for dette, noe som gjør det mulig med tett oppfølging. Prosjektperioden utløper vår 2020, og etter dette bør det finnes en permanent bærekraftig løsning hvis krav om faglærerutvalg skal fortsette.

Til diskusjon og vedtak

Skal det fremdeles være krav om faglærerutvalg i alle obligatoriske emner? Skal det være krav om faglærerutvalg i noen emner, i så fall hvilke?

Til orientering: Midlertidig vedtak om ikke faglærerutvalg på 4. studieår i påvente av diskusjonen i PMR

Den 13. august 2019 sendte sekretær for PMR ut følgende spørsmål på e-post til programrådet:

"Det utarbeides ikke faglærerutvalg i emnene på 4. studieår som skal ha digitale hjelpemidler for høsten 2019 før PMR møtet 18. september. Dersom konklusjonen av saken blir at det skal utarbeides faglærerutvalg på alle obligatoriske emner vil dette bli utarbeidet snarlig i etterkant av 18. september."

JSU svarte at de har som standpunkt at det skal utarbeides faglærerutvalg, og påpekte at denne løsningen – om man kom frem til at det skulle utarbeides faglærerutvalg – ville være uheldig, da man først ville få disse på plass ved utgangen av september. Ingen andre i PMR hadde innsigelser til forslaget.

Diskusjons- og eventuelt vedtakssak: Fusk i Lovdata Pro

Fusk ble også diskutert i PMR 14. feb. 2019, og det var enighet om at utnyttelse av stikkord og annen tekst i titler på utvalg og dokumenter trolig ikke vil gi uttelling for studentene på eksamen. Hjelpemiddelreglementet i forhold til bruk av Lovdata Pro fremstår fremdeles for studentene som uklart. «Lovdata setter rammer for hva som er tillatt under eksamen og bevisst omgåelse av disse rammene er å anse som fusk.» På møtet i februar var det enighet om å jobbe med formuleringen "bevisst omgåelse" for å få regelverket mer tydelig.

Forrige semester spurte studentene mye om titler på utvalg og dokumenter/rettskilder. Innenfor 30 tegn kan det lages egne titler, og det studentene lurer på er om dette betyr at de kan lage en tittel som sier hva som helst. Dessuten er det mulig å vise til bokstav ved henvisninger (eks: Jfr fkjl §2 litra a b c d e), og studentene lurer på om dette er noe de kan utnytte.

Til diskusjon

På hvilken måte kan vi gjøre hjelpemiddelreglementet tydeligere? Er det eventuelt andre tiltak enn hjelpemiddelreglementet vi kan gjøre som demmer opp for fusk? For eksempel å sette grenser for hvor mange utvalg studentene får se i brukeren sin på eksamen, eller stenge for muligheten til å vise til bokstav i henvisning.

Til PMR
Fra Sekretær for PMR

Sakstype: Vedtakssak
Møtedato: 18. september 2019
Notatdato: 08. august 2019
Arkivsaksnummer: 2019/2139
Saksbehandler: Kristin Steen Slåttå

Endring av obligatorisk element på JUS2111, tverrfaglig prosedyreøvelse

Bakgrunn

- PMR vedtok den 7. februar 2017 å innføre en prosedyreøvelse som obligatorisk element som del av undervisningsopplegget i faget Folkerett som inngår i emnet JUS2111 Statsforfatningsrett, folkerett og menneskerettigheter. Da ansvarlig faglærer foreslo innføring av prosedyreøvelse var det opprinnelig tenkt som en deleksamen og som et tverrfaglig element på emnet. Prosedyreøvelsen ble innført som frivillig prøveordning høsten 2017 og har vært obligatorisk siden våren 2018. Undervisningsopplegget er godt utprøvd og formen egner seg for alle fagene som inngår på JUS2111.
- At prosedyreøvelsen gjøres tverrfaglig vil bidra til å bygge bro mellom fagene på studieåret, det vil synliggjøre at det er et element av ferdighetstrening som går på tvers av den materielle jussen. Ansvarlig faglærer har plukket opp tilbakemeldinger fra studenter om at Folkeretten får større plass enn andre fag på JUS2111 da prosedyreøvelsen er en del av opplegget i dette faget. Øvelsen er på slutten av semesteret og kan da naturlig knytte fagene sammen, studentene blir trent i å se sammenhenger mellom fagene i en praktisk oppgaveløsningsammenheng, noe som de igjen blir testet i under skoleeksamen.
- Stian Øby Johansen har overtatt som ansvarlig faglærer for prosedyreøvelsen fom. 1. juni 2019.
- Faglærergruppen har i møte den 2. september diskutert forslag om at prosedyreøvelsen skal være tverrfaglig og ikke kun folkerettslig og stiller seg positive til dette.

Videre fremdrift

- Prosedyreøvelsen kan gjennomføres som tverrfaglig element på JUS2111 fom våren 2020. Undervisningsplanlegger planlegger undervisningen i samråd med ansvarlig for prosedyreøvelsen og studieårsansvarlig lærer. Studieadministrasjonen oppdaterer nettsidene.
- Godkjente obligatoriske arbeidskrav foreldes ikke. Det foreslås at studenter som tidligere har gjennomført obligatorisk undervisning på JUS2111 får dette godkjent ved eventuelt gjentak etter våren 2020.
- Ansvarlig faglærer for prosedyreøvelsen har ansvar for at oppgave hvert semester utarbeides, tema for øvelsen skal rullere og de ansvarlige faglærerne i fagene blir involvert.

Forslag til vedtak:

Prosedyreøvelsen på JUS2111 videreføres som obligatorisk element, fom våren 2020 skal prosedyreøvelsen være tverrfaglig.

Vedlegg

- Notat fra 7. februar 2017 fra ansvarlig faglærer i Folkerett.

Mal for opprettelse av nye emner ved Det juridiske fakultet For saksforberedning og fremlegg til programråd/vedtaksorgan

Emnenavn: The Philosophy of Human Rights

Behov, økonomi og ressurser.

Begrunnelse for opprettelse av emnet

Tekst adresseres til PMR

(This text has been written in coordination with Peris Jones, director of the Master's programme in *Theory and Practice of Human Rights*.)

The primary purpose of the course is to give the students in the Master's programme *Theory and Practice of Human Rights* the option of a more thorough introduction to the philosophy of human rights than what is otherwise limited by the three lectures devoted to philosophy in the obligatory introductory course HUMR 5131. Such a course will strengthen the multidisciplinary profile of the Master's programme, with a course based in the humanities, where the other elective courses are to a large degree based in law or social science.

The course meets a need in the Master's programme *Theory and Practice of Human Rights* by allowing students in the programme a more thorough understanding of the philosophy of human rights; such an understanding is useful also for students who do not specialize in the humanities, as it will give them a richer conceptual background for their work in human rights. While there is some introduction to the philosophy of human rights as part of HUMR 5131, the proposed course will allow students a more specialized and in-depth understanding of the philosophy of human rights, and the overlap with the introductory course will not be large (less than 30 %).

The HUMR programme has, in addition to the obligatory courses, room for four elective courses to be chosen by the students, two each semester. Currently, the choice is restricted to only five HUMR-coded electives being available. While we do believe it is a good thing that our students can also choose JUS-coded courses (as well as courses from other programs) as part of their electives, we also believe that the Master's programme *Theory and Practice of Human Rights* needs to offer a wider array of courses that reflects both the competences available at the faculty in the programme and not least the breadth and multidisciplinary variety of human rights research. While it is of course difficult to be certain in advance, we believe that the proposed course will attract HUMR students who now choose electives from other programmes. (For example, some of our students now choose as electives courses offered in the Master's programme in philosophy.)

We strive in general to develop existing courses in the HUMR programme, rather than create new courses, so as not to increase costs unduly, but it is not always possible to do so. The proposed course is a case in point, because none of the existing courses can be developed into a course in the philosophy of human rights. (That said, the course is meant to replace the course HUMR4510 "Human Rights, Politics and Legitimacy" – something we announced when HUMR 4510 was discontinued – which was proposed in the Spring of 2017 as a one-off course, but will be less

eclectic in the disciplines and subject-matter it covers, something we think will strengthen the course.)

In terms of the number of students taking the course, the course can also be expected to attract students from other disciplines, in particular philosophy and political science. If the course is accepted, we will enter into a dialogue with the persons responsible for the new degree in Philosophy, Politics and Economics to see if the course can be accepted as an elective in that degree. Hopefully, the course can also be interesting for students at the other Master's programs at the Faculty of law.

Kostnadsberegning

PMR sekretær fyller ut dette

Ordinær

Ressurser

- <i>Finansiering av emnet</i>	Undervisnings- og eksamensbudsjettet
- <i>Instituttilknytning</i>	SMR
- <i>Faglig ansvarlig</i>	Jakob Elster
- <i>Faglærere</i>	Jakob Elster
- <i>Administrativt ansvarlig</i>	Morten Slind Olsen
- <i>Programtilknytning</i>	HUMR

Emnets innhold

Innhold

Beskriv emnets faglige innhold, en kort presentasjon av innhold i emnet med fokus på faglige temaer. Teksten inngår på emnesiden og skal være statisk informasjon, dvs. ikke gjenstand for jevnlig revisjon.

While the concept of human rights today plays an important role both in law and in politics (domestic and international), it is also a concept which is firmly grounded in philosophical discussions of rights, in at least two ways. On the one hand, there is a long philosophical tradition discussing rights in general, and natural rights in particular, and which is arguably a precursor of the contemporary concept of human rights. On the other hand, the philosophy of human rights has in the last decade seen a turn away from the natural rights tradition and towards examining and providing a philosophical justification for the contemporary practice of human rights, in particular as this practice takes place in international law and politics.

Indeed, one of the main topics of discussion within the contemporary philosophy of human rights is whether human rights are best understood according to the so-called "orthodox" or "naturalistic" approach, where human rights are seen as belonging inherently to the natural rights tradition in philosophy, or according to the so-called "political" or "practical approach", according to which the philosophy of human rights must take as its point of departure the role human rights actually play in contemporary politics, with the result that human rights might turn out to be quite different from natural rights. The course will cover both approaches to human rights, examining the merits of each approach, and discussing what is at stake in the debate between orthodox and political approaches to the philosophy of human rights.

In addition to discussing the question of how the concept of human rights should be understood, the course will also discuss other core questions in the philosophy of human rights, such as how human rights claims can be justified, the role human rights play in normative theory, how to deal with conflicts of rights, the relationship between moral human rights and legal human rights, and the relation between human rights and relativism. The course will also examine how the debate over different concepts of human rights is relevant for the discussion of these further questions. Finally, the course will address the legitimacy of the international human rights system and consider moral criticisms of this system.

Hva lærer du?

Skriv 1-2 setninger (spisset i forhold til læringsutbyttet). Det skal i forhold til forrige punkt; "Innhold", være fokus på sluttprodukt, kompetansemål/ konkrete ferdigheter. Eks: «Emnet skal gi studentene en grunnleggende forståelse av begreper, problemstillinger og arbeidsmetoder innen[...] Etter emnet skal studenten[...]» Teksten inngår på emnesiden og skal være statisk informasjon, dvs. ikke gjenstand for jevnlig revisjon.

The course will provide the students with an understanding of some of the main philosophical debates about human rights, concerning how the concept of human rights should be understood, how human rights can be justified and the moral relevance of human rights. After having taken the course the student will be able to critically participate in these debates and will have the foundation for understanding new questions arising within the philosophy of human rights.

Læringskrav

Læringskravene fremgår på emnets semesterside og har klar sammenheng med litteraturlisten. Læringskravene skal deles inn i kvalifikasjonsrammeverkets tre kategorier. For å beskrive

<p>kunnskaper kan man for eksempel bruke formuleringer som 'kjenne til.', 'forstå.'. For å beskrive ferdighetsmål kan man for eksempel bruke formuleringer som 'anvende', 'analysere', mm.: Generell kompetanse kan for eksempel være ikke-fagspesifikke kunnskaper, ikke-fagspesifikke (overførbare) ferdigheter, eller holdninger. Læringskravene bør ellers være korte og konsise, og bør settes opp som en punktliste.</p>	
<i>Kunnskap</i>	<p>The students will have good knowledge of:</p> <ul style="list-style-type: none"> - The concept of rights and its role in normative reasoning in moral and political philosophy - Different ways of justifying human rights - Different philosophical approaches to the concept of human rights, and the debate over these approaches - Questions concerning the legitimacy of human rights and the international human rights system - Different debates in the philosophy of human right, notably concerning the conflict of rights, the feasibility of human rights, gender and human rights and the relation between human rights and relativism
<i>Ferdigheter</i>	<p>The students are expected to be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Critically relate to and discuss, both orally and in writing, current debates in the philosophy of human rights - Write an essay with a clear argumentative structure which critically and analytically discusses questions in the philosophy of human rights
<i>Generell kompetanse</i>	
<i>Er aktuelle kjønnsperspektiv inkludert i faget?</i>	<p>Yes. (In the current version of the litterature list, mainly through the inclusion of the chapter of Nussbaum's book. But in revising the list, I will try to make place for more of Nussbaum, as well as Onora O'Neill, on gender and human rights.)</p>
<p>Litteraturliste For emner som inngår i MiR programmet er sidetallsnormen 40 s. pr stp ved ba-nivå, 50-60 s. pr stp ved ma-nivå. For samfunnsvitenskapelige emner som f.eks HUMR-emner gjelder maks 80 s. pr stp.</p>	
<i>Innføringslitteratur</i>	<p>James Nickel 2007: <i>Making Sense of Human Rights, 2nd Edition</i>. Malden, MA, Blackwell Publishing</p>
<i>Hovedlitteratur</i>	<p>Preliminary list (to be revised) (793 pages). (All texts except the book Basic Rights are available electronically.)</p> <p><u>Books (several chapters)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Charles Beitz 2009, <i>The Idea of Human Rights</i>, Oxford University Press, ch. 1, 3-8: (178 pages) - Allen Buchanan 2013, <i>The Heart of Human Rights</i>, Oxford University Press, ch. 1-7 (273 pages) - James Griffin, 2009, <i>On Human Rights</i>, Oxford University Press, ch. 1-3 (74 pages)

	<ul style="list-style-type: none"> - Shue, H. (1996). <i>Basic rights : Subsistence, affluence, and U.S. foreign policy</i> (2nd ed.). Princeton, N.J: Princeton University Press. Ch 1-3 (75 pages) <p><u>Articles/individual book chapters</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Hart, H. L. A. "Are There Any Natural Rights?" <i>The Philosophical Review</i> 64, no. 2 (1955): 175-91. (17 pages) - Feinberg, Joel,. "The Nature and Value of Rights." <i>The Journal of Value Inquiry</i> 4, no. 4 (1970): 243-60. (18 pages) - Thomson, Judith Jarvis, <i>Self-Defense and Rights</i>, The Lindley Lecture The University of Kansas 1976 (Reprinted in Thomson, J., & Parent, W. (1986). <i>Rights, restitution, and risk : Essays in moral theory</i>. Cambridge, Mass: Harvard University Press, p. 33-48) (16 pages) - Mackie, J. L. "CAN THERE BE A RIGHT - BASED MORAL THEORY?" <i>Midwest Studies In Philosophy</i> 3, no. 1 (1978): 350-59 (10 pages) - Waldron, Jeremy. "Rights in Conflict." <i>Ethics</i> 99, no. 3 (1989): 503-19. (17 pages) - Raz, Joseph. (1988). <i>The Morality of Freedom</i>. Oxford: Clarendon. Ch. 7. p. 165-192, (28 pages) - Kamm, F.M. (2007) <i>Intricate Ethics</i>, ch. 8, p. 237-284 (48 pages) - Nussbaum, M. (1999). <i>Sex & social justice</i>. New York: Oxford University Press. Ch. 1 (26 pages) - O'Neill, O. (n.d.). <i>The dark side of human rights</i>. <i>International Affairs</i> (Cambridge : Trykt Utg.), 81 : 2005 : 2, S.427-439. (13 pages) <p>Note on the preliminary literature list: If the course is accepted, I will revise the list, probably by having fewer chapters from Buchanan's book, in order to make room for other key writings.</p>
<i>Tillegglitteratur</i>	To be filled in later
<i>Hva er den kjønnsmessige balansen blant forfatterne oppsatt som hovedlitteratur?</i>	In the current version of the literature list, 4 out of 13 authors are women. In terms of pages, 103 of 793 pages are by women.
<i>Er aktuelle internasjonale rettskilder eller fremmedspråklig litteratur inkludert?</i>	All literature is in English. Legal sources are not (directly) relevant.
Tillatte hjelpemidler til eksamen	

Om emnet

Generelle fakta om emnet		
Emnekode i FS (fylles inn etter eventuelt vedtak om opprettelse)	HUMR5xxx	
Emnenavn – bokmål		
Emnenavn – nynorsk		
Emnenavn – engelsk	The Philosophy of Human Rights	
Antall studiepoeng	10	
Eksamenssemester (sett kryss)	Høstsemesteret ☐ Vårsemesteret ☒ x	
Undervisningssemester (sett kryss)	Høstsemesteret ☐ Vårsemesteret ☒ x	
Studienivå (sett kryss)	BA (Bachelor) ☐ MA (Master) ☒ x	
Hvis emnet inngår i en profil/emnegruppe, oppgi hvilken.	Valgemne på HUMR-programmet	
Opptak og adgang		
Hvordan oppnås studierett til emnet? Studieprogram, evt andre opptak.	Opptak til HUMR-programmet. Emnet kan og være aktuelt for andre programmer ved UiO, som SUM (filosofi) og PPE-programmet (statsvitenskap).	
Har emnet obligatorisk undervisning?	Nei	
Forkunnskaper		
Obligatoriske	Ingen?	
Anbefalte	Students with no background in human rights studies are strongly advised to read the introductory readings.	
Faglig overlapp med andre emner		
List opp emner og angi overlapp i studiepoeng <2/3 overlapp = fullt overlapp Mellom 2/3 og 1/3 overlapp = halvt overlapp >1/3 overlapp = ingen overlapp	Emne	Studiepoeng

Undervisning			
Undervisningsformer	Sett kryss	Antall timer	
- Forelesninger	☐ x	22	
- Kurs/Seminar	☐		
- Frivillige kurs-/fak.oppgaver	☐		
- PBL-undervisning	☐		
- Basisgrupper	☐		
-Veiledning	☐		
Beskriv eventuelle obligatoriske arbeidskrav eller undervisning			
Eksamen			
Eksamensform	<p>The examination consists of a written assignment, consisting of an essay of maximum 5000 words.</p> <p>The assignment will be assessed in two steps. The students must first deliver a draft paper of maximum 2000 words, on which they will receive comments from the teacher. A week after they receive these comments, students must turn in a final version of the assignment, of maximum 5000 words, text exceeding the word limit will not be read.</p> <p>The grade will be given based on the final version of the written assignment. It is obligatory to deliver both the draft paper and the final version of the written assignment.</p>		
Eksamenstid			
Karakterregel (sett kryss)	A-F (bokstavkarakter)	☐ x	
	Bestått/Ikke bestått	☐	
Gis det utsatt eksamen? (sett kryss)	Ja	☐ x	
	Nei	☐	
Inngår emnet i kvoteordning for gjentak av bestått eksamen? Gjelder emner som kan inngå i graden Master i rettsvitenskap	Nei		
Språk i undervisning, litteratur og eksamen			
	Norsk	Engelsk	
- Undervisning	☐	☐ x	
- Litteratur (pensum)	☐	☐ x	
- Eksamensoppgave	☐	☐ x	
- Eksamensbesvarelse	☐	☐ x	

Til PMR
Fra Eksamensseksjonen

Sakstype: Diskusjonssak
Møtedato: 18. september 2019
Notatdato: 02. september 2019
Arkivsaksnummer: 2019/2139
Saksbehandler: Anne Margit Tvenge

Frafall på enkeltemner, innføring av tiltak

Bakgrunn

- Universitetet sentralt har bedt fakultetsledelsen om å innføre strakstiltak for å redusere frafallstallene.
- Det juridiske fakultet har stort frafall på enkeltemner på bachelornivå og mange enkeltemnestudenter som avlegger få eller ingen studiepoeng.
- Rapport for frafallet hentes fra Database for statistikk om høyere utdanning (DBH) og regnes ut fra tilbøyelighet til å avlegge studiepoeng; en person som har registrert seg (betalt semesteravgift og registrert seg på minimum ett emne) ett gitt semester, men ikke oppnår et gyldig resultat og får studiepoeng for dette.
- Frafallet på enkeltemner er aller størst blant eksterne. Valgemner ved fakultetet har ikke plassbegrensning og er åpne for alle som fyller forkunnskapskravene. På bachelornivå er det ingen forkunnskapskrav foruten generell studiekompetanse (GSK).
- Det er sentralt å finne en løsning som reduserer problemet med mange eksterne som melder seg opp uten å ta eksamen, uten at vi samtidig mister de eksterne som faktisk tar eksamen. Dette har både økonomisk verdi og er en del av fakultetets samfunnsoppdrag.
- Også blant programstudentene er det mange som ikke avlegger (alle) eksamener de har meldt seg opp til. Fordi emnene er åpne og det ikke er begrensninger på hvor mange emner man kan melde seg til, ser det ut til at mange melder seg til flere emner enn de faktisk planlegger å avlegge.
- Det kan tenkes en rekke ulike måter å håndtere dette på, med ulike virkninger for studenter og ansatte, og ulik belastning av økonomi og administrasjon.

Statistikken

Tall som fremkommer i saken hentes fra DBH og Tableau

Mulige tiltak for å redusere frafallet: hovedalternativer til diskusjon

1. Stenge helt for eksterne bachelorstudenter
2. Innføre forkunnskapskrav
3. Innføre obligatoriske innslag
4. Innføre lokal begrensning om hvor mange emner man kan melde seg til

1. Stenge valgemnene helt for eksterne bachelorstudenter

Tall fra Tableau gir at 60% av enkeltemnestudentene til UiO havner i kategorien 0-studiepoeng. Dette tallet omfatter trekk før trekkfristen, ikke møtt til eksamen, trekk under eksamen, sykdom. For JF er andelen større, opp over 70 %. Fakultetet har hatt en økning i antall enkeltemnestudenter de siste årene, og de siste to årene er studiepoengavleggingen blitt vesentlig forverret ved at denne studentgruppen melder seg opp uten å ta eksamen, og produserer dermed ikke studiepoeng¹.

Ved å stenge helt for eksterne vil frafallstallene forbedres kraftig. Men vi vil samtidig miste den gruppen eksterne studenter som faktisk avlegger eksamen i dag. At denne gruppen utgår vil bidra til en mer enhetlig studentgruppe på valgemner, noe som kan fokusere undervisningen for programstudenter og innreisende studenter, og legge til rette for mindre grupper og mer dialogbasert undervisning. Det har imidlertid også problematiske sider.

Økonomi

Det vil være økonomisk problematisk, da samlet inntekt fra studiepoeng for valgemner nivå BA var 3,3 mill i 2017 og 3,5 mill i 2018. Det er en studiepoengs-produksjon med en inntekt på ca 1,9 mill kr for gruppen andre/eksterne.² Det stilles derfor spørsmål om det er mulig å skulle gjennomføre en stenging uten at inntektsbortfallet kompenseres.

Fakultetets samfunnsoppdrag, evt etter- og videreutdanningstilbud (EVU)

Det er også av samfunnshensyn problematisk å stenge for eksterne. Fakultetet tilbyr en rekke emner til ikke-jurister og ferdige jurister i arbeidslivet, og det er faktisk et stort antall eksterne som avlegger eksamen. Fakultetet har i dag ikke annet EVU-tilbud enn enkeltemneordningen. Valgemnegruppen diskuterte mulighetene for å etablere egne EVU-tilbud. Her kan inntekten pr student på sikt kan bli større enn studiepoenginntekten fra dagens ordning. Det vil imidlertid bli et langt smalere tilbud, og erfaringene fra andre deler av UiO er at dette er svært arbeids- og kostnadskrevende å opprette, og krever mye ressurser både faglig og administrativt. Valgemnegruppen avviste ikke EVU-tilbud generelt, men fremhevet at «opprettelse av slike tilbud bør initieres av fagmiljøer som mener de har et tilbud som er aktuelt for en spesifikk gruppe og som har ønske om og mulighet til å utvikle et skreddersydd opplegg».³ Det er neppe mulig å tenke seg at det å etablere EVU-tilbud er et godt svar på problemstillingen knyttet til frafall.

Privatistadgang

Dersom oppmelding som ekstern enkeltemnestudent skulle bli stengt, vil interesserte ha anledning til å melde seg som privatist. UH-loven § 3-10 (1-4) gjør at privatister ikke kan utestenges dersom de oppfyller opptakskravene. Det er ikke ønsket med en ny privatistordning: dette er svært administrativt ressurskrevende, i tillegg til at privatister ikke tilfører inntekt fordi de kun betaler for de reelle kostnadene ved gjennomføring av eksamen⁴. Dette er derfor ikke et reelt alternativ.

---

¹ Korrelasjonen mellom å være enkeltemnestudent ved JF og å ikke avlegge studiepoeng er opp mot 0,85 på en skala mellom 0 og 1, hvor 0 er 'helt sikkert avlegge studiepoeng' og 1 er 'helt sikkert ikke avlegge studiepoeng' (NB: ikke modellert med høyde for andre faktorer).

² Dette er kun et anslag, men det gjelder uansett millionbeløp.

³ Lenke til valgemnegruppens rapport, https://www.uio.no/for-ansatte/enhetssider/jus/ledelses-og-utvalgsmoter/pmr/valgemner/dokumenter/valgemner_delrapport-2_120218_godkjent.pdf, se punkt 9.

⁴ Eksamensgebyr for emner på mindre enn 30 stp er på 1800 per eksamen

Tiltaket anses derfor som for dramatisk, det rammer også studenter vi ikke har andre tilbud til, det vil føre til inntektstap og økt administrasjon av privatister, og er dermed ikke en god løsning på frafallsproblematikken.

2. Innføre forkunnskapskrav

Tall for gjennomføring er dårligst på BA-nivå, der kun 39,5% av de oppmeldte enkeltemnestudentene gjennomfører eksamen. Tallene er langt bedre på masternivå (75% av de oppmeldte gjennomfører eksamen), der det er adgangsregulering med forkunnskapskrav om min. 3 års juridiske studier.

Generelle forkunnskapskrav for valgemenene på BA-nivå

Dersom man skulle innført forkunnskapskrav på BA-nivå kunne det settes krav om eksamen i et tidligere juridisk emne, eks et valgemme, ett juroffemne, 1. studieår eller ett juridisk emne på bachelornivå ved annen institusjon. Det må gis unntak for programstudenter på Master i rettsvitenskap, innreisende utvekslingsstudenter og studieprogrammer ved UiO hvor valgemenner inngår.

Tiltaket blir konkret rettet mot den gruppen som har det høyeste frafallet og vil mest sannsynlig gi umiddelbar forbedring i tallene. Samtidig er det en mulighet for at undervisningskvaliteten vil heves, da alle studentene vil ha noe kunnskaper om juridisk metode.

Den samme økonomiske utfordringen som ved å stenge helt for eksterne gjør seg gjeldende også her: Det vil være en reduksjon i studiepoenginntektene, ved at eksterne som ellers ville tatt eksamen, ikke får opptak. Det er imidlertid trolig vanskelig å løse utfordringen med frafallstallene uten noe reduksjon i inntekt, og reduksjonen vil trolig bli mindre her enn ved å stenge helt for eksterne.

Det er imidlertid vanskelig å vite i hvor stor grad dette vil være treffsikkert for å beholde de studenter som har størst sannsynlighet for å gjennomføre eksamen, produsere studiepoeng og dermed gi inntekt. Studentmassen er blandet. Mange av de som i dag tar store emner som for eksempel helsereett og arbeidsrett, vil falle utenfor ved innføring av forkunnskapskrav, da de kun er interessert i dette emnet og ingen andre juridiske emner.

Innføring av forkunnskapskrav vil også bety mer administrativt arbeid ved fakultetet. Enkeltemneopptaket på bachelornivå gjøres i dag sentralt, mens enkeltemneopptaket på masternivå med opptakskrav er et lokalt opptak. Ved innføring av forkunnskapskrav må fakultetet arrangere et eget opptak for disse søkerne, dette må følges opp av opptakskonsulent to ganger per år.

Særskilte forkunnskapskrav knyttet til det enkelte emne

Noen av valgemenene er svært populære og er aktuelle for ikke-jurister i forvaltningen (for eksempel arbeidsrett, utlendingsrett, helsereett, barnerett), de har mange studenter og mange eksamensmøtte. For slike emner kan det vurderes å ha spesifikke forkunnskapskrav knyttet til f.eks relevant tidligere arbeidserfaring eller relevante studier. Forkunnskapskravene må utarbeides i samråd med faglærer. Dette vil gi en mulighet for de som kun ønsker å ta ett eller få spesifikke juridiske emner og ikke oppfyller generelle forkunnskapskrav innen jus.

De samme problemene med administrasjon og behandling av søkere melder seg her. Dette blir et lokalt opptak, og det vil i tillegg være en type forkunnskapskrav som er vanskeligere og mer tidkrevende å behandle enn avlagte juridiske emner.

Opprette et eget forberedelsesemne som oppfyller forkunnskapskrav for eksterne studenter

Det kan vurderes å opprette et 5 stp metodeemne som tilbys en eller to ganger i året. Et slikt emne kan være åpent, og bestått emne gir adgang til andre valgemner. Introduksjon av dette emnet vil kunne gi en mulighet til de som ikke oppfyller forkunnskapskravene, men som gjerne vil avlegge emnet. Det vil ha en faglig begrunnelse, ved å gi en jevnere studentmasse, og vil kunne skille ut mindre motiverte studenter som kan tenkes å falle fra senere.

Fakultetet har erfaring med introduksjonsundervisning til innreisende studenter og andre eksterne på MA-nivå. Det tilbys et «0-poengskurs» bestående av seminar på 2 timer og noen filmer som er tilgjengelig på semestersiden. Det er mulig at dette kan brukes som utgangspunkt for å bygge videre på.

Et slikt emne kan eksempelvis bygges opp slik:

- Tilbud en eller to ganger i året
- 2x2 forelesninger ved oppstart
- Forhåndsinnspilte videoforelesninger, små frivillige øvingsoppgaver, opplegg for diskusjon i Canvas mellom oppmeldte studenter
- 1 obligatorisk innlevering, G/IG, de som ikke leverer eller ikke får oppgaven godkjent får sin eksamensmelding trukket
- 2x2 oppsummeringsforelesninger før eksamen
- 2 t eksamen med karakterregel B/IB og en sensor

De økonomiske kostnadene ved et slikt emne vil være begrenset. Dersom det kun tilbys en gang i året, vil kostnadene forbundet med undervisning og sensur for 50 studenter være ca 40.000 kr. Dersom 50 studenter består eksamen i et slikt emne vil fakultetet få opp mot 80.000 kr i studiepoenginntekter.

Løsningen gir imidlertid andre utfordringer. For de som kun er interessert i å ta ett spesifikt juridisk emne, for eksempel ikke-jurister som jobber i forvaltningen, arbeidslivsorganisasjoner eller helsevesenet, kan det være en ulempe å måtte ta et forberedende emne i forkant. Det er mulig at noen faller fra pga. dette. Videre er det ikke usannsynlig at det kan bli et høyt antall frafall på et slikt emne, på lik linje med enkeltemnene. Dette gjelder vel særlig dersom det legges opp til en lite ressurskrevende undervisning.

3. Obligatoriske innslag

Obligatoriske arbeidskrav

Frafallstallene kan også bedres ved å innføre obligatoriske arbeidskrav, som for eksempel skriveøvelser.

Dersom obligatorisk arbeidskrav mangler, vil eksamensmeldingen slettes slik at studenten ikke blir talt med inn i gruppen som er registrerte, men som ikke produserer studiepoeng. Antallet enkeltemnestudenter er basert på eksamensoppmeldte semesterregistrerte studenter pr. 15.2./15.10. (da DBH-rapporteringen av registrerte studenter foretas). Enkeltemnestudenter som trekker seg eller blir trukket fra både undervisning og eksamen i alle emner før dette, vil ikke bli regnet med i enkeltemnestudenttallet, men bli rapportert som uplasserte fakultetsløse studenter uten studierett.

Gjennomføringsstatistikken for enkeltemnestudenter vil derfor bli bedre fordi "ikke-reelle" oppmeldinger, altså studenter som ikke aktivt har oppfylt arbeidskrav, blir slettet i både undervisnings- og eksamensmelding senest et par dager før 15.2./15.10. Det vil treffe både eksterne som melder seg opp, og også programstudenter som melder seg opp til mange ulike emner.

Et slikt tiltak kan også ha andre positive virkninger. Det er en skepsis til å innføre obligatoriske elementer uten at det springer ut av faglig-pedagogisk hensyn. Gjennomføring av obligatoriske arbeidskrav kan styrke undervisningskvaliteten, og er godt i tråd med fakultetets satsing på studentaktiv læring. Samtidig unngår man å stenge for dedikerte studenter, noe som kan skje ved stenging for eksterne og ved innføring av forkunnskapskrav. Det er sannsynlig at man her vil beholde de som har reelle planer om å avlegge eksamen. Dette gir også bedre forutsigbarhet ved planlegging av eksamensgjennomføring mtp. antall eksamensplasser, sensorer etc.

Ulempen med et slikt tiltak er ressursene det vil kreve. Økonomisk sett vil innføring av obligatoriske innleveringer gi økte kostnader. Å innføre en obligatorisk skriveøvelse/ innlevering på alle valgemner kan øke kostnadene med opp til 600 000 kr hvert år⁵. Dersom fakultetet får ressurser gjennom CELLS søknad om et SFU, kan dette muligens være egnet til å bygge opp slike obligatoriske arbeidskrav.

Obligatorisk oppmøte første forelesning

Krav om obligatorisk oppmøte første forelesning kan bedre frafallstallene ved at man fjerner «falske oppmeldinger». De som ikke møter mister sin oppmelding til eksamen, og fremkommer dermed ikke i emnegjennomføringsstatistikken. Det gir også et mer realistisk forventet oppmøte til eksamen. Tiltaket er billig, men vil medføre økt administrasjon både hos de vitenskapelige (opprop og registrering) og administrasjonen (innhenting, registrering/sletting, studenthenvendelser, spørsmål om fritak) i en hektisk semesterstart. Det kan tenkes å bli ekstra mye henvendelser om unntak første gang, men kanskje mindre når ordningen blir kjent.

Dette er det minst dramatiske tiltaket. Det kan settes i gang raskt og med små kostnader, med effekt og uten for store negative virkninger for studentene.

4. Innføre en lokal regel om begrensning i hvor mange emner man kan melde seg til

For programstudentene kan det være vanskelig å bestemme seg for valgemner, og mange som melder seg opp til flere emner ved semesterstart og bestemmer seg senere. Studentene oppfordres til å trekke seg fra emner de ikke skal avlegge innen trekkfristen, fordi det er nødvendig å planlegge forventet oppmøte til eksamen. Programstudentene bidrar til emnefrfall også dersom de trekker seg innen fristen fordi de da har vært registrerte på emnet, men ikke produserer poeng. Det er 19% programstudenter som havner i kategorien 0-studiepoeng, et betydelig lavere antall enn de eksterne enkeltemnestudentene hvor opp mot 70% havner i samme kategori.

---

⁵ Tallet beregnet ut fra eksamensmøtte for alle enkeltmøtte X generell sats for retting av kursoppgaver. For å senke kostnadene kunne det tenkes å bruke studentrettere, men pga spesialiseringen i valgemnene kan det være vanskelig å rekruttere.

Per i dag er det ingenting som begrenser studentene til å melde seg til så mange emner de vil. Det er problematisert mye rundt hvordan dette skulle kunne begrenses, men det finnes ingen umiddelbar enkel løsning på dette i FS/Studentweb.⁶

Et tiltak om begrensning kan derfor ikke være knyttet til Studentweb/FS, men det kan tenkes å lage en lokal regel om max antall valgemner man kan melde seg til. Det kan håndheves ved at eksamensseksjonen sender ut mail til oppmeldte kandidater med påminnelse om regelen og sletting av eksamensmeldinger.⁷ For at det skal ha effekt på frafallstallene må mailen sendes og eksamensmeldingene slettes før uttrekket fra DBH som er 15.2/15.10.

Slike regler vil begrense studentenes valgmuligheter, og det er vanskelig å vite hvor stor effekt de vil ha på frafallstallene. Hensynet til studentene taler mot en streng begrensning: noen studenter trenger tid for å bestemme seg for emner, noen skal gjenta emner, og andre ønsker (og klarer) å ta flere. Studentene må altså gis en margin, samtidig som dette kan være et signal om betydningen av at man kun melder seg til fag man faktisk vil ta. Å håndheve regelen vil medføre betydelig mengde administrasjon i form av varsling og sletting av eksamensmeldinger, samt saksbehandle dispensasjonssøknader. Samtidig kan det gi noe større forutsigbarhet på forventet oppmøte til eksamen.

Samlet vurdering

Vurderingen av alternativene blir rammet inn av to faktorer: den klare forventningen fra universitetet sentralt om at dette skal behandles raskt, og fakultetets økonomiske situasjon, der det pågår et arbeid for å redusere utgiftene til undervisning. Innenfor dette er det avgjørende at man ikke rammer studentene som faktisk vil ta eksamen, og at tiltakene er pedagogisk forsvarlige.

På kort sikt fremstår det å innføre oppmøteplikt på første forelesning som et tiltak som kombinerer dette. På noe lenger sikt – særlig dersom fakultetet mottar SFU-midler gjennom søknaden fra CELL – kan innføring av obligatoriske elementer i undervisningen være et godt tiltak som også er undervisningsmessig begrunnet.

PMR inviteres til å diskutere alternativene.

---

⁶ FS-nettverket har skrevet en oppsummering av problemstillingen knyttet til dette: <https://www.uio.no/foransatte/arbeidsstotte/sta/fs/fs-nettverket/onsker/2017/maks-antall-emner.html>

⁷ Fakultetet har noe erfaring fra lignende typer praksis: Ifm. søknader om tilrettelegging oppdager eksamensseksjonen studenter som er meldt til mange emner og har søkt om tilrettelegging. Disse får mail med informasjon om at de kun får tilrettelegging på inntil 60 stp og at de må velge emner. Håndhevelsen av begrensning på antall emner vil måtte gjøres på tilsvarende måte.

Til PMR
Fra Sekretær for PMR

Sakstype: Orienteringssak
Møtedato: 18. september 2019
Notatdato: 28. august 2019
Arkivsaksnummer: 2019/2139
Saksbehandler: Kristin Steen Slåttå

Oppnevning av ansvarlig faglærere ved Det juridiske fakultet

Bakgrunn

- Valgperioden for de oppnevnte ansvarlig faglærerne går ut 31.12.2019.
- PMR har våren 2019 diskutert valgperiode for de ansvarlige faglærerne og foreslått for dekanen at Instruks for ansvarlig faglærer endres slik at funksjonstiden gjøres uavhengig av valgperioden for dekanatet. Ansvarlig faglærer innehar vervet i 4 år fra oppnevning. Dekanen har vedtatt forslaget og instruksjonen er oppdatert.
- Listen over ansvarlig faglærer gjennomgås i løpet av høsten 2019, de ansvarlig faglærerne som er oppnevnt i løpet av valgperioden 1.8.2016-1.1.2020 blir forespurt om de ønsker å sitte ut 4-års perioden i henhold til oppdatert instruks. Studieårsansvarlig innstiller til nye ansvarlig faglærere og/eller oppnevning for ny 4-årsperiode på sitt studieår. En ansvarlig faglærer kan ordinært ikke gjenoppnevnes dersom en har fungert i vervet i to fulle perioder.

Videre fremdrift

- Sekretær for PMR har sendt en oversikt til hver av de studieårsansvarlige over sittende ansvarlig faglærere, med informasjon om hvor lenge de har fungert i vervet, om de kan gjenoppnevnes om ønskelig og kommentar der de har sittet to fulle perioder eller lengre.
- Programledere og studieårsansvarlige bes svare i løpet av september, sekretær for PMR tar så kontakt med de foreslåtte ansvarlige faglærere med ønske om bekreftelse på om de ønsker å stille som ansvarlig faglærer.
- Ansvarlig faglærere for våren 2020 ved Det juridiske fakultet vedtas innen 15. desember 2019. Da ansvarlig faglærervervet nå vil gå over 4 år uavhengig av valgperioden vil sekretær for PMR gjennomgå listen og oversende informasjon til studieårsansvarlig med spørsmål om endring hvert semester.

Til: JSU, PFF, PMR, LIMU, LAMU, seksjoner

Dato: 29.07.2019

Saksnr...: 2019/8678 TRONSK

Inntektsrammer og budsjettprosess 2020

Universitetsstyret behandlet 19. juni 2019 «Årsplan 2020-2021 og fordeling 2020»
Hovedpunktene i UiOs tildeling fremkommer i vedlegg 1, og den overordnede arbeidsprosessen i vedlegg 2.
Fakultetsstyret behandlet 17. juni 2019 «Budsjett 2020 og langtidsbudsjett 2020 til 2024 og årsplan 2020-2022 - hovedprioriteringer og prinsipper» og vedtok der prinsipper for budsjetttiltak og årsplantiltak.
Administrasjonen ble bedt om å fremlegge konkretiserte budsjett- og årsplantiltak for styret i oktober.

Budsjettprosessen

Budsjett 2020 og langtidsbudsjett (LTB) 2020 – 2024 skal utarbeides parallelt med årsplan 2020 –2022.

Fakultetsstyret skal behandle hovedprioriteringer for kostnadsbudsjettet på sitt møte 25. oktober. Budsjett og LTB skal ferdigstilles innen 15. desember, og fakultetsstyret vedtar detaljbudsjettene på møte 9. desember.

Økonomiseksjonen tilrettelegger høstens budsjettprosess, og utarbeider budsjettene i samarbeid med kontorsjefer, seksjonsledere og andre med BDM. Detaljene i budsjettarbeidet fremkommer i vedlegg 3 «Fremdriftsplan for budsjett 2020 LTB 2020 – 2024 og årsplan 2020-2022».

Inntektsrammene for 2020

Fakultetet er tildelt en ramme på 304 084 000 kr for 2020. Spesifikasjon av tildelingen er vist i vedlegg 1. Dette er en nominell økning på 758 000 kr fra 2018. Reell endring etter prisjustering er en reduksjon på 7,4 mill. kr. For fakultetet er det nedgang i resultatmidler på ca. 2,4 mill. kr samlet. Det gjelder EU-inntekter og kandidat- og studiepoengs-inntekter, samt utfasing av toppforskningsstøtte. I tillegg er det lagt inn forventet opptrapping av ABE-reformen på 1,3 mill. og internt rammekutt på UiO på 3,3 mill. I langtidsbudsjettet som ble lagt høsten 2018 ble det planlagt med videreføring av ABE-reformen på 2,5 mill. kr, men ikke internt rammekutt. Det betyr at den foreløpig ramme er 2,2 mill. kr mindre enn i gjeldende langtidsbudsjett, 8,8 mill. kr for perioden 2020-2023. Det betyr at det må iverksettes nye budsjetttiltak for 2020.

Tiltakene som iverksettes bør så langt som mulig skjerme arbeidet med studiekvalitet og allerede igangsatte årsplantiltak. Videre er det naturlig å prioritere tiltak på områder i virksomheten der det ikke er allerede iverksatt tiltak for inneværende periode, og der det er fleksibilitet i kostnadsstrukturen som gjør at effekt av kostnadsreduksjoner kan oppnås relativt raskt. I fakultetsstyresaken juni ble det foreslått følgende områder:

- Undervisning og eksamen
  - MA Rettsvitenskap: en rekke tiltak er allerede iverksatt og under planlegging, jfr omtalen i vedlegg 2. Et nytt tiltak som kan gi effekt er bruk av viderekomne studenter i undervisning. Hvert enkelt studieår gjennomgås mht. innsparingspotensial, både knyttet til eksamen og undervisning.
  - Øvrige studieprogrammer: Følges opp i egen sak om analyse av økonomien i mindre studieprogrammer. Innsparingsmål på 20% på støttetjenester er vedtatt og delvis iverksatt. Det er imidlertid begrenset potensial for flere kostnadsreduksjoner uten at det det faglige

tilbudet begrenses, enten ved å legge ned programmer eller begrense studentenes valgfrihet innenfor programmene.

- Forskning
  - Stillingsplan: Det har vært en stor vekst i antall faste vitenskapelige stillinger over en lengre periode. Dette har vært en ønsket og planlagt utvikling, og en nedbygging av tidligere overskudd. Samtidig er dette en vesentlig faktor i endringen i fakultetets økonomi. I første omgang er det planlagt en ny førstestilling i stillingsplanen med tilsetning i 2020. Denne bør vurderes utsatt/innstilt.

Justering av intern finansieringsmodell

Fakultetsstyret vedtok på møtet 17.juni en justering av intern finansieringsmodell for juridisk fakultet.

Bakgrunn for saken og endringen er beskrevet i saksfremlegget:

<https://www.jus.uio.no/om/organisasjon/styret/moter/2019/190617/saker/v-sak-4.pdf>

Justeringen er innarbeidet i tildelingen til fastlønn til instituttene ved at enhetene tildeles 98% av faktiske personalkostnader for vitenskapelige stillinger.

Med hilsen

Benedicte Rustad
fakultetsdirektør

Lars Botten
Økonomileder

Vedlegg:

1. Foreløpig disponeringsskriv for 2019 til det juridiske fakultet fra UiO
2. Årshjul overordnet arbeidsprosess
3. Fremdriftsplan for budsjettet 2019 LTB 2019-2023 og årsplan 2019-2021
4. Grunnlag for beregning av intern fordeling av rammereduksjon 2018
5. Grunnlag for beregning av intern fordeling av rammereduksjon 2019

Dette dokumentet er godkjent elektronisk ved UiO og er derfor ikke signert.

Saksbehandler:

Trond Skjeie

+4722859304, trond.skjeie@jus.uio.no

Til   **Dekanen**
Fra   **Studieseksjonen**

Sakstype:	Dekanvedtak
Møtedato:	14. august 2019
Notatdato:	12. august 2019
Arkivsaksnummer:	
Saksbehandler:	Anne Margit Tvenge

Dekanvedtak JF 2019/19 – Opprettelse av JUS1111P, siste eksamen for privatister

Bakgrunn

JUS1111 legges om våren 2020 med endret eksamensform og innføring av obligatoriske elementer. Dette utelukker privatistene, og reiser spørsmål om det skal avholdes en siste eksamen for denne gruppen våren 2020, og om det skal holdes utsatt prøve til den siste eksamenen.

Hovedproblemstillinger

- Skal det holdes en siste eksamen i JUS1111 våren 2020, JUS1111P? (6 timer med bokstavkarakter)

Studie- og eksamensforskriften § 3.2 femte ledd sier at man ved nedlegging av studieprogram, studieretninger, emnegrupper og emner skal fastsette overgangstid for undervisning og eksamen. Forskriften sier imidlertid ikke noe mer om hvilke kriterier man skal bruke. Man bør ta utgangspunkt i programstudentene og gjøre sitt beste for at ingen blir forsinket som følge av endringene. Ved avvikling av avdelingseksamenene ble det arrangert egne privatisteksamener som en overgangsordning for at påbegynte privatister skulle kunne fullføre graden. Denne gruppen kan imidlertid ikke fullføre noen grad som privatist her, og trenger kun å få fullført emnet. De har innrettet seg økonomisk etter at vi arrangerer eksamen, og en egen privatisteksamen vil gi litt margin til de som starter undervisning eksternt høst 2019 for at de skal kunne bli ferdig med emnet.

Omleggingen av JUS1111 ble kommunisert ut til utdanningsinstitusjonene jusutdanning.no og Folkeuniversitetet i mai 2019. De ble også informert om at det vil holdes en siste eksamen vår 2020.

Basert på gjennomføringstallene fra vår 2017-vår 2019 forventes det ikke mange kandidater til en siste eksamen, max. 50 kandidater. Eksamen kan arrangeres parallelt som JUS1111. Kostnadene vil knytte seg til sensur og klagesensur, honorar for utarbeidelse av oppgave og sensorveiledning (ca. 43000,-). I tillegg vil det være administrative oppgaver generelt knyttet til økte henvendelser og mer konkret til privatistgebyr, tilrettelegging, planlegging og gjennomføring av eksamen.

Noen programstudenter vil være interessert i å undersøke muligheten for å ta privatisteksamenen (gjentak), dette kan generere henvendelser. Dersom programstudentene ønsker dette så kan de det, men de vil få koden JUS1111P på vitnemålet og de vil måtte betale privatistgebyr.

- Skal det holdes utsatt eksamen til JUS1111P?

Det har vært standard å arrangere utsatt prøve til de som har vært syke (gyldig forfall) og for de som ikke har bestått, når de andre privatisteksamenene har blitt avviklet, og man bør diskutere ytterligere margin for en aller siste mulighet, altså JUS1111P utsatt prøve.

Det vil ikke la seg gjøre å arrangere prøven parallelt med ordinær eksamen i JUS1111, da det ikke holdes utsatt eksamen i det emnet. Men det kan la seg gjøre å arrangere utsatt prøve samtidig som det holdes utsatt prøve for valgemner, dvs. i starten av august. Det vil være de samme kostnadselementene som til ordinær JUS1111P, men med færre kandidater.

Videre fremdrift

- Administrasjonen følger opp med dekanvedtak i henhold til diskusjonen i dekanatet
- Informasjon om dekanvedtaket går ut på nettsidene, til alle oppmeldte i JUS1111 og til utdanningsinstitusjonene.

Vedtak

- Det opprettes en egen eksamen for privatister våren 2020, JUS1111P.
- Det vil holdes en utsatt eksamen, JUS1111P-U, for de som har gyldig forfall eller stryker til JUS1111P.

Vedlegg

- Gjennomføringsstatistikk
- Overslag kostnader

Til Dekan
Fra Sekretær for PMR

Sakstype: Vedtakssak
Møtedato: PMR 11. juni 2019
Notatdato: 22. august 2019
Arkivsaksnummer: 2019/2139
Saksbehandler: Kristin Steen Slåttå

Dekanvedtak – JF – 2019/19 - Justering av Instruks for studieårsansvarlige lærere, ansvarlige faglærere og faglærere og endring av prosess/fullmakt for godkjenning av faglærere

Bakgrunn

Valgperioden for vervene studieårsansvarlig og ansvarlig faglærer følger i dag valgperioden for dekanatet, høsten 2019 skal nye ansvarlig faglærere og studieårsansvarlige oppnevnes. PMR diskuterte den 2. mai 2019 prosessen og funksjonstid for vervene. PMR var enige om at det nye dekanatet burde oppnevne studieårsansvarlige for kommende periode, og at funksjonstiden for dekanat og studieårsansvarlige burde være lik. Det var videre enighet om at funksjonstiden for ansvarlig faglærere burde være 4 år og ikke følge valgperioden.

Våren 2019 spilte en av de ansvarlig faglærerne inn på e-post at prosessen for å oppnevne nye faglærere fremstår som byråkratisk og tidskrevende. Det foreslås en forenkling av godkjenningsprosessen.

PMR fikk forslag til revidert instruks fremlagt i møte 11. juni 2019 og det var enighet om disse endringene. PMR ble i samme møte forelagt forslag om forenkling av prosessen for godkjenning av læringskrav/litteratur, men ønsket ikke å gjøre endringer her.

Forslag til oppdatert instruks, bakgrunnsnotat og referat fra PMR er vedlagt.

Hovedproblemstillinger

Valgperiode studieårsansvarlige og ansvarlig faglærere

Forslag til justeringer av Instruks for studieårsansvarlige lærere, ansvarlige faglærere og faglærere fremgår av vedlegget. Som foreslått av PMR presiseres det at funksjonstiden for studieårsansvarlig følger valgperioden for dekanatet, og at funksjonstiden til ansvarlig faglærer er fire år uavhengig av valgperioden for dekanatet. Videre foreslås det en endring av ordlyden for maksimal funksjonstid, hvor ordet «ordinært» flyttes, slik at det er tydeligere at ordet brukes for å begrense muligheten for å gjenoppnevnes, ikke for å legge føringer på at man ordinært skal sitte i to sammenhengende perioder. Se Studieårsansvarlig lærer punkt 5 og Ansvarlig faglærer punkt 3.

Forenkling av prosess for oppnevning av faglærer

Prosess for å oppnevne faglærere til et fag er i dag slik som ved andre fullmakts-saker; ansvarlig faglærer foreslår, studieårsansvarlig innstiller, prodekan for studier vedtar og administrasjonen oppdaterer nettsidene. Godkjenningen gjennomføres på e-post og gjennomføres i de fleste tilfeller effektivt, men det involverer mange ledd. Det foreslås at prosessen forenkles slik at studieårsansvarlig vedtar etter forslag fra ansvarlig faglærer. Se Faglærer punkt 1.

Forslag til vedtak:

- Forslag til justering av Instruks for studieårsansvarlige lærere, ansvarlige faglærere og faglærere vedtas.

Vedlegg

- Forslag til justering av Instruks for studieårsansvarlige lærere, ansvarlige faglærere og faglærere.
- Fremleggsnotat fra Kristin Steen Slåttå datert 25. mai 2019
- Referat fra PMR 11. juni 2019

Til: PMR

Dato:
10.09.2019
Deres ref.:
Vår ref.:
2019/2139

Tall for eksamensmøtte på valgemner våren 2019

Vedlagt er tall for eksamensmøtte på valgemner våren 2019 til PMRs orientering.

Det er ingen emner som har et gjennomsnittstall på under 15 som ikke er vedtatt ikke videreført som del av valgemneprosessen, med unntak av Prosedyrekonkurranser. Emner som er vedtatt ikke videreført er markert med rødt, emner som har vedtatt lavere hyppighet er markert med gult. Alle emner som har ett lavere gjennomsnittstall enn 20 har fått et rødt tall.

Det er en liten økning i antall eksamensmøtte på valgemner våren 2019 i forhold til høsten 2018:

- Høsten 2016: 1828 eksamensmøtte
- Våren 2017: 1855 eksamensmøtte
- Høsten 2017: 1725 eksamensmøtte
- Våren 2018: 1702 eksamensmøtte
- Høsten 2018: 1588 eksamensmøtte
- Våren 2019: 1648 eksamensmøtte

Saksbehandler:

Kristin Steen Slåtta

22 85 98 61, k.s.slatta@jus.uio.no

Eksamensseksjonen

Postadr.: Postboks 6706 St. Olavs plass,
0130 Oslo
Kontoradr.: Urbygningen, Karl Johans gate
47, 0162 Oslo

Telefon: 22 85 95 00
Telefaks: 22 85 96 58
postmottak@jus.uio.no
www.jus.uio.no
Org.nr.: 971 035 854

Kode	Navn	Ansvarlig faglærer	eks vår	eks høst	H15	V16	H16	V17	H17	V18	H18	V19	Gjennomsnittstall
JUS5120/JUR1120	Utlendingsrett	Maja Janmyr	x			277		181		141		103	142
JUS5970/JUR1970	Barnerett	Kirsten Sandberg	x			216		151		117		125	131
JUS5504/JUR1504	Konflikt håndtering	Sverre Blandhol	x			55		123		118		112	118
JUS5630/JUR1630	Privacy and Data Protection	Lee A Bygrave	x			88		100		126		126	117
JUS5220/JUR1220	Bygge- og entrepriserett	Herman Bruserud	x			147		116		111		101	109
JUS5530/JUR1530	Refugee and Asylum Law	Cecilia Baillet	x			114		119		82		76	92
JUS5981/JUR1981	Skatterett I, grunnleggende skatterett	Arvid Aage Skaar	x			98		95		78		77	83
JUS5512/1512	Arbeidsrett - den kollektive del	Johan Mulder	x			99		79		69		83	77
JUS5910/JUR1910	Women's Law and Human Rights	Anne Hellum	x			61		63		72		75	70
JUS5650	Cybersecurity Regulation	Tobias Mahler	x			41		33		73		97	68
JUS5960/JUR1960	Trygderett	Ingunn Ikdahl	x			69		67		61		61	63
JUS5801	Selskapsrett	Margrethe Christoffersen	x			87		59		49		67	58
JUS5230/JUR1230	International Commercial Law	Giuditta Cordero Moss	x			58		50		54		59	54
JUS5260/JUR1260	English Law of Contract	Lee Bygrave	x	x	63	48	56	28	52	34	72	47	51
JUS5820/JUR1820	Patent- og varemerkerett	Inger Berg Ørstavik	x			70		63		49		39	50
JUS5440/JUR1440	EU Substantive Law	Alla Pozdnakova	x			37		40		43		56	46
JUS5010	Praksisordning		x	x	52	53	52	47	49	39	41	34	38
JUS5560/JUR1560	International Constitutional Law and Democracy	Inger Johanne Sand	x			56		25		42		40	36
JUS5570	International Criminal Law	Jo Stigen	x			49		35		36		35	35
JUS5401	Maritime Law - Contracts	Trond Solvang	x	x	50	3	33	11	35	2	35	5	34
JUS5860	Konkurs- og panterett	Erik Røsæg	x			49		38		20		37	32
JUS5580/JUR1580	Kommunalrett	Eivind Smith	x			25		25		35		22	27
JUS5851	International Investment Law	Ivar Alvik	x			32		27		18			26
JUS5430/JUR1430	Tilvirkningskontrakter (dynamisk kontraktsrett)	Knut Kaasen	x	x	55	26	23	16	31	12	48	15	25
JUS5420/JUR1420	Forsikringsrett	Trine Lise Wilhelmsen	x			63		32		20		19	24
JUS5670	Electronic Commerce Law	Lee Bygrave	x			38		36		27		0	21
JUS5450/JUR1450	Marine Insurance	Trine Lise Wilhelmsen	x			21		18		22		20	20
JUS5911	International Climate Change and Energy Law	Catherine Banet	x			20		15		19		24	19
JUR1285	Innføring i markeds-, konkurranse- og immaterialrett	Ole Andreas Rognstad	x	x	18	19	30	14	34	20	16	15	17
JUS5411	Petroleum Law	Ivar Alvik	x	x		24	0	16		16		18	17
JUS5403	Sjørett - Kontrakter	Trond Solvang	x			21		10		12			14
JUS5405	Law of the Sea	Alla Pozdnakova	x			5		16		9		18	14
JUS5930	Comparative Public Law	Malcolm Langford	x			11		18		17		7	14
JUS5950	Sosialrett	Kirsten Ketscher	x			23		16		10		15	14
JUS5870	European Labour Law	Johann Mulder	x			13		14		8		10	11
JUS5040	Prosedyrekonkurranse	Herman Bruserud	x	x					11	16	1	7	8
JUS5404	Sjørett - Ansvar og forsikring	Trond Solvang	x			13		10		7		3	7
JUS5500	Allmen rettsteori	Svein Eng	x			1		3		2		0	2
JUS5831	Environmental Law and Economics	Endre Stavang	x			0		0		0		0	0

Til   **Dekanen**
Fra   **Eksamensseksjonen**

Sakstype: **Dekanvedtak**
Møtedato: **Vedtak på fullmakt**
Saksnummer:
Saksbehandler: **Randi Saunes**

Dekanvedtak – JF – 2019/22 - Revisjon av Instruks for eksamen og sensur

Det er nå foretatt en revidering av Instruks for eksamen og sensur. Endringene er et resultat av vedtak som er fattet i løpet av det siste året. Det er også foretatt nødvendig redigering av instruksen som helhet, da det var innhold i instruksen som ikke lenger var relevant. Det er ikke foretatt materielle endringer som ikke er omfattet av vedtakene.

Endringene er foretatt i samarbeid med IKRS og SERI. Studiedekanen har gjennomgått og godkjent endringene.

Vedtak

Ny, revidert Instruks for eksamen og sensur vedtas.

Vedlegg:

1. Revidert instruks for eksamen og sensur
2. Den reviderte instruksen med med markering av endringene som er foretatt.

Instruks for eksamen og sensur

Innholdsfortegnelse

- Kapittel 1 Eksamensadministrasjon og faglig eksamensleder
  - § 1-1 Faglig eksamensleder
- Kapittel 2 Eksamensoppgaver
  - § 2-1 Utarbeidelse av eksamensoppgaver
  - § 2-2 Oppgaveutvalg
  - § 2-3 Studentrepresentanter i oppgaveutvalg - Kun for Master i rettsvitenskap
- Kapittel 3 Sensur og sensorveiledning
  - § 3-1 Oppnevning av sensorer
  - § 3-2 Sensorer
  - § 3-3 Sensormøter
  - § 3-4 Sensorveiledning
  - § 3-5 Gjennomføring av sensuren
  - § 3-6 Instruks for sensorene – Kun for Master i rettsvitenskap
  - § 3-7 Sensur av masteroppgaver i Master i rettsvitenskap
- Kapittel 4 Endringshjemmel
  - § 4-1 Endringshjemmel

Kapittel 1 Eksamensadministrasjon og faglig eksamensleder

§ 1-1 Faglig eksamensleder

1. Oppnevning:

- a. For masterstudiet i rettsvitenskap oppnevner prodekan for studier en faglig eksamensleder og en vara for hver studieårseksamen. Vara er neste semesters faglig eksamensleder.

b. Ved Institutt for kriminologi og rettssosiologi og ved Avdeling for forvaltningsinformatikk er som hovedregel emneansvarlig faglig eksamensleder på det enkelte emnet. Programrådet kan oppnevne en annen faglig eksamensleder dersom dette anses som hensiktsmessig.

2. Faglig eksamensleder skal:

a. lede oppgaveutvalget og ha ansvar for at eksamensoppgavene blir utarbeidet på en forsvarlig måte og har et innhold som er i samsvar med de aktuelle læringskravene og hjelpemidler til eksamen i de aktuelle emner, og at de oppfyller vilkårene i Forskrift for studier og eksamen ved Universitetet i Oslo §§ 5-1 og 5-4.

b. fastsette endelig oppgavesett for hver eksamen innen avtalt tid.

c. bistå administrasjonen i faglige spørsmål knyttet til eksamen og være tilgjengelig for eksamensadministrasjonen hele dagen alle eksamensdagene.

d. lede sensormøtene

e. delta i sensuren og klagesensuren og være oppmann for sensorene ved uenighet.

Kapittel 2 Eksamensoppgaver

§ 2-1 Utarbeidelse av eksamensoppgaver

1. Faglærere på studieårene har plikt til å foreslå oppgaver med henvisning til læringskrav eller litteratur, samt gi opplysninger om undervisnings- og læremiddelsituasjonen.

2. Der det arrangeres utsatt eksamen skal det også utarbeides forslag til utsatt eksamen.

3. Praktikumsoppgaver til eksamen i de obligatoriske emnene i rettsstudiet skal som hovedregel utformes uten angivelse av konkrete rettsspørsmål, som et supplement til oppgaveteksten. Praktikumsoppgavene skal være utformet på en slik måte at

studentene kan ta stilling til parter, krav, rettsgrunnlag og rettsspørsmål uten at konkrete spørsmål er angitt i oppgaven.

§ 2-2 Oppgaveutvalg

1. Et medlem i oppgaveutvalg er inhabil når det foreligger særlige forhold som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet.

2. Kun for Master i rettsvitenskap

a. Eksamensoppgavene for de fire studieårene utarbeides i oppgaveutvalg. JFEXFAC04 og de semi-obligatoriske valgemenne legges frem og godkjennes i oppgaveutvalgene for det aktuelle studieår.

b. Oppgaveutvalget består av faglig eksamensleder, vara, en erfaren ekstern sensor og to studentrepresentanter. Oppgaveutvalget kan suppleres med oppgaveforfattere, faglærere og andre som utvalgets faste medlemmer finner nødvendig. Oppgaveutvalget kan ikke suppleres med flere studenter.

c. Oppgaveutvalget skal innkalle studieårssansvarlig lærer og foregående semesters faglige eksamensleder til det første møtet i oppgaveutvalget. Oppgaveutvalget skal i første møte foreta en evaluering av forrige semesters eksamensoppgaver og sensorveiledninger, inkl. eksamensstatistikken.

d. Oppgaveutvalget for 1. studieår skal orienteres om hvilke skriveøvelser som gis det aktuelle semesteret.

4. Kun for Institutt for kriminologi og rettssosiologi:

Oppgaveutvalget består av emneansvarlig og en administrativt ansatt. På emner med seminarundervisning deltar seminarledere i oppgaveutvalget. Oppgaveutvalget kan suppleres med flere faglærere og programrådsleder dersom utvalget finner det nødvendig.

5. Kun for Avdeling for forvaltningsinformatikk

Programleder og emneansvarlig skal samarbeide om utarbeidelse av eksamensoppgaver.

§ 2-3 Studentrepresentanter i oppgaveutvalg - Kun for Master i rettsvitenskap

1. Juridisk studentutvalg (JSU) utpeker hvert semester to studentrepresentanter som medlemmer i oppgaveutvalget for hver studieårseksamen. I utvelgelsen av studenter skal JSU søke mot kjønnsbalanse og at studenter med minoritetsbakgrunn deltar.
2. Vervet lønnes etter gjeldende satser.
3. Studentrepresentantene må ha bestått eksamen i det studieåret som en er oppnevnt for.
4. Studentrepresentanten kan ikke melde seg til den studieårseksamen som oppgaveutvalgene er oppnevnt for samme semesteret eller det påfølgende semesteret.
5. Studentrepresentantene må ikke være i slekt eller svogerskap med eksamenskandidat ved vedkommende eksamen i opp- eller nedstigende linje, eller i sidelinje, så nært som søsken, søskenbarn eller søskens barn, eller ha nær personlig tilknytning til kandidat ved vedkommende eksamen.
6. Studentrepresentantene har fullstendig taushetsplikt vedrørende oppgavene, oppgaveforslagene, drøftelsene i utvalget og sin deltakelse i oppgaveutvalget. Taushetsplikten opprettholdes også etter at eksamen er avholdt. Etter at sensuren er falt, oppheves taushetsplikten hva gjelder deltakelse i oppgaveutvalget.
7. Studentrepresentantene skal prøveløse eksamensoppgavene etter avtale med utvalgets faglig eksamensleder. Studentene oppfordres til å prøveløse oppgaven på fulltid. For eksamener som benytter Lovdata, skal dette også benyttes som hjelpemiddel i prøveløsningen. Eksamenskonsulenten anviser studentene til egnet lokale for drøftelse av oppgaveutkastet. Utkastet og eventuelle notater leveres eksamenskonsulenten umiddelbart etter drøftelsene.
8. Studentrepresentantene skal særlig vurdere oppgavens omfang, litteraturdekning, vanskelighetsgrad og om oppgaven er forståelig for studenter på det aktuelle studieår.
9. Uenighet kan bare løses i oppgaveutvalget.
10. Studentrepresentantene mottar utkast til sensorveiledning og kan delta i diskusjonen om veiledningene.

11. Studentrepresentantene har samme taushetsplikt vedrørende sensorveiledninger som for oppgaveutvalgets arbeid forøvrig, jfr. pkt. 6.

12. Studentrepresentantenes kommentarer sendes til sensorene sammen med sensorveiledningen dersom studentrepresentantene ber om det.

Kapittel 3 Sensur og sensorveiledning

§ 3-1 Oppnevning av sensorer

Sensorer oppnevnes av programleder eller av prodekan for studier.

§ 3-2 Sensorer

1. Sensorer til ordinær eksamen er forpliktet til å delta ved sensur i klagebehandlingen.

2. En sensor er inhabil når det foreligger særlige forhold som er egnet til å svekke tilliten til vedkommendes upartiskhet.

3. Kun for Master i rettsvitenskap:

a. For eksterne sensorer gjelder følgende minstekrav til karakterer: Mastergradseksamen skal være bestått med minst fire forekomster av A på tredje, fjerde og femte studieår eller tilsvarende nivå. Cand.jur.-eksamen etter 1996-ordningen skal være bestått med karakteren A på fellesdelen. Cand.jur.-eksamen etter 1984-ordningen eller eldre skal være bestått med hovedkarakter 2,55 eller bedre.

b. Eksterne sensorer må ha oppnådd mastergrad i rettsvitenskap eller tilsvarende senest to år før deltakelse i sensur.

c. For særskilte emner innen rettssosiologi og rettsøkonomi som inngår i Master i rettsvitenskap, kan oppnådd Master i rettssosiologi/kriminologi / Master i sosialøkonomi erstatte kravet om Master i rettsvitenskap. Karakterkravet for Master i sosialøkonomi er tilsvarende karakterkravet for Master i rettsvitenskap.

d. Sensorer i JUS 4111 må ha dokumentert kompetanse i yrkesetikk. Slik kompetanse kan dokumenteres:

- ved at vedkommende sensor har deltatt i yrkesetikkundervisningen her på fakultetet (som student eller underviser fom. 2007) eller har gjennomført annen relevant undervisning eller
- ved at vedkommende sensor har gjennomført kurs i yrkesetikk for sensorer tilbudt av faglærergruppen her på fakultetet.

4. Kun for Institutt for kriminologi og rettssosiologi:

Sensorer må ha oppnådd mastergrad i enten rettsvitenskap, kriminologi, rettssosiologi, sosiologi eller tilsvarende

5. Kun for Avdeling for forvaltningsinformatikk:

Sensorer må ha oppnådd mastergrad i forvaltningsinformatikk, rettsvitenskap, informatikk eller statsvitenskap, eller ha annen relevant bakgrunn på tilsvarende faglig nivå.

§ 3-3 Sensormøter

1. Faglig eksamensleder sammenkaller til og leder sensormøtene. Det skal for hver eksamen holdes minst ett sensormøte til drøftelse av oppgavene og av retningslinjer for sensuren. Samtlige sensorer skal delta på sensormøtet. Oppgavenes sentrale momenter i forhold til læringskrav og litteratur skal drøftes på møtene. Likeledes skal sensorveiledning etter § 3-4 diskuteres, samt generelle tvilsspørsmål om karakterfastsettelse.

2. Kun for Institutt for kriminologi og rettssosiologi:

Det skrives referat fra sensormøtet. Referatet distribueres til alle sensorer på vedkommende eksamen, også klagesensorer. Dette fungerer som sensorveiledning.

4. Kun for Avdeling for forvaltningsinformatikk:

Veileder leder arbeidet med sensur av masteroppgaver (FINF 5001) og prosjektoppgaver (DRI 3060).

§ 3-4 Sensorveiledning

Det skal foreligge sensorveiledning for alle emner til bruk i sensuren.

Sensorveiledningen utarbeides semestervis for den enkelte eksamen, eller utformes som sensurkriterier for det enkelte emnet.

§ 3-5 Gjennomføring av sensuren

1. Hver eksamensbesvarelse vurderes av minst to sensorer når det benyttes gradert karakterskala. Sensorene skal i fellesskap fastsette karakteren på den enkelte besvarelse. For emner med karakterskalaen bestått/ikke kan det benyttes én sensor.

2. Ved ny sensurering benyttes to nye sensorer, hvorav minst én ekstern. **Det skal foretas ytterlige en vurdering hvis en eksamenskarakter ved klagesensur avviker med to eller flere karakterer fra opprinnelig sensur.**

3. Ved uenighet mellom sensorene oppnevnes en tredje sensor. Tredje sensor skal være intern ved fakultetet og kan være faglig eksamensleder.

4. Kun for Institutt for kriminologi og rettssosiologi

a. Forberedt muntlig er en selvstendig eksamen og blir sensurert uavhengig av skriftlig prestasjon. Skriftlig og muntlig sensureres av samme kommisjon.

b. Studenter som har strøket til skriftlig eksamen, skal ikke innkalles til muntlig eksamen.

c. Muntlig eksamen og muntlig presentasjon individuelt eller i gruppe kan fungere som en selvstendig eksamen.

d. Ved uenighet i kommisjonen om bestått/ikke bestått oppnevner faglig eksamensleder to sensorer til ny bedømmelse.

e. Sensur til emner på bachelornivå:

i. Sensorene til muntlig eksamen skal være de samme som til skriftlig hjemmeeksamen. Dette kan fravikes bare i særskilte tilfeller.

ii. Muntlig eksamen skal godtgjøre at hjemmeeksamen er et selvstendig arbeid utført av studenten selv. Når dette er godtgjort, skal den muntlige prestasjonen danne grunnlag for mindre justeringer av karakteren på hjemmeeksamen. Også andre deler av pensum kan prøves under muntlig eksamen.

f. Sensur til emner på masternivå:

- i. Sensorene til KRIM 4004 skal være de samme som til KRIM5001. Dette kan fravikes bare i særskilte tilfeller.
- ii. Sensorene til RSOS4004 skal være de samme som til RSOS5001. Dette kan fravikes bare i særskilte tilfeller.
- iii. Muntlig eksamen skal godtgjøre at hjemmeeksamen er et selvstendig arbeid utført av studenten selv. Når dette er godtgjort, skal den muntlige prestasjonen danne grunnlag for mindre justeringer av karakteren på hjemmeeksamen.

5. Kun for Avdeling for forvaltningsinformatikk:

b. Sensur ved muntlig eksamen:

- i. Sensorene til muntlig eksamen skal være de samme som til skriftlig eksamen.
- ii. Muntlig eksamen skal prøve kandidatens kunnskaper samt evne til muntlig resonnering og argumentasjon i spørsmål som er omhandlet i en skriftlig besvarelse (skoleeksamen, masteroppgave, prosjektoppgave)

c. Veileder deltar ved sensur av prosjektoppgaven DRI 3001.

e. I FINF4031 vurderes fagartikkelen av veileder og én ekstern sensor. Som grunnlag for muntlig eksaminasjon inngår også muntlig presentasjon av artikkelen. Det gis én samlet karakter, der fagartikkelen klart teller mest, og der muntlig og skriftlig-visuell presentasjon normalt ikke teller mer enn én karakter for det samlede resultatet.

f. Veileder skal delta i sensuren av masteroppgaver.

g. Når muntlig eksamen etterfølger et kollektivt arbeid (jfr. DRI 3001), skal hver enkelt deltaker i gruppen eksamineres individuelt, og individuell slutt karakter skal fastsettes. Det fastsatte pensum for DRI 3001 inngår som en selvstendig del av eksaminasjonen.

h. Studenter som har strøket til skriftlig eksamen, skal ikke innkalles til muntlig eksamen.

§ 3-6 Instruks for sensorene – Kun for Master i rettsvitenskap

Utdypende beskrivelser for juridiske fag.

Retningslinjer fastsatt av dekanene ved Det juridiske fakultet etter fullmakt fra Det nasjonale fakultetsmøtet for juridiske fag 24. april 2003.

Måling av juridiske egenskaper og ferdigheter skjer etter en sammensatt vurdering av ulike kvaliteter. Det avgjørende for karakterfastsettelsen skal være totalinntrykket av kandidatens prestasjoner, sett i forhold til oppgaven som er gitt. Ulike besvarelser av samme oppgave kan således ha hver sine sterke og svake sider, og likevel bli ansett som likeverdige ved totalvurderingen. På bakgrunn av dette, angis det ikke fagspesifikke beskrivelser i form av faste regler om hva som kjennetegner det enkelte karaktertrinn eller hvilke egenskaper som teller mest.

Ved vurderingen av hvilke karaktertrinn som skal gis, ut fra de ovennevnte generelle beskrivelsene, vil det legges vekt på følgende ferdigheter i den totalvurderingen som skal foretas:

1. Kunnskaper om og oversikt over oppgavens tema og relevant bakgrunnsstoff;
2. Evne til å finne frem til og formulere rettslige problemstillinger, herunder skille mellom ulike problemer, prinsipale og subsidiære spørsmål, samt evne til å sette spørsmålene inn i sin rette sammenheng;
3. Evne til å drøfte spørsmål på en faglig forsvarlig og skjønnsom måte, og utnytte det foreliggende rettsstoff og faktum i samsvar med fagets metodiske prinsipper. Til dette hører også blick for hva som er vesentlig i forhold til det som er uvesentlig eller irrelevant, til å skille mellom det sikre og det tvilsomme, samt til å dimensjonere stoffvalg og proporsjoner i besvarelsen fornuftig;
4. Blick for rettspolitiske dimensjoner innenfor oppgavens tema, dog uten å tape av syne grensen mellom vurderingers betydning de lege lata og de lege ferenda;

5. Selvstendighet ved evne til å resonnerer kritisk og uavhengig i forhold til foreliggende læremidler og undervisning;

6. Språkbeherskelse, fremstillingsevne, presisjonsnivå og systematisk ryddighet ved skriftlig og muntlig redegjørelse for fagjuridiske emner.

7. Ferdighetene vil i varierende grad inngå ved den faglige totalvurderingen, og er ikke uttømmende angitt eller prioritert. De generelle og utfyllende beskrivelsene skal ikke anvendes med sikte på å oppnå en prosentvis normalfordeling ved den enkelte prøve, men ligge fast over tid.

§ 3-7 Sensur av masteroppgaver i Master i rettsvitenskap

Dette kapitlet gjelder ikke for sensurering av masteroppgaver i Master i rettsvitenskap. Se reglement for masteroppgaver i masterstudiet i rettsvitenskap.

Kapittel 4 Endringshjemmel

§ 4-1 Endringshjemmel

Dekanus vedtar endringer i instruks for eksamen og sensur.

Vedtatt 04.05.2012. - Sist endret 29.08.2019

Instruks for eksamen og sensur

Formatted: Norwegian (Nynorsk)

Vedtatt 04.05.2012.

Innholdsfortegnelse

- [Kapittel 1 Eksamensadministrasjon og faglig eksamensleder](#)
  - [§ 1-1 Eksamensadministrasjon](#)
  - [§ 1-2_1 Faglig eksamensleder](#)
- [Kapittel 2 Eksamensoppgaver](#)
  - [§ 2-1 Utarbeidelse av eksamensoppgaver](#)
  - [§ 2-2 Oppgaveutvalg](#)
  - [§ 2-3 Studentrepresentanter i oppgaveutvalg - Kun for Master i rettsvitenskap](#)
- [Kapittel 3 Sensur og sensorveiledning](#)
  - [§ 3-1 Oppnevning av sensorer](#)
  - [§ 3-2 Sensorer](#)
  - [§ 3-3 Sensormøter](#)
  - [§ 3-4 Sensorveiledning](#)
  - [§ 3-5 Gjennomføring av sensuren](#)
  - [§ 3-6 Instruks for sensorene – Kun for Master i rettsvitenskap](#)
  - [§ 3-7 Sensur av masteroppgaver i Master i rettsvitenskap](#)
- [Kapittel 4 Endringshjemmel](#)
  - [§ 4-1 Endringshjemmel](#)

Kapittel 1 Eksamensadministrasjon og faglig eksamensleder

[§ 1-1 Eksamensadministrasjon](#)

[Fakultetsadministrasjonen har ansvar for administrasjon av eksamen. For emner som sorterer under Institutt for kriminologi og retts sosiologi og Avdeling for](#)

~~forvaltningsinformatikk administreres eksamen i samarbeid mellom fakultetsadministrasjonen og eksamensansvarlige på instituttet/avdelingen.~~

§ 1-12 Faglig eksamensleder

1. Oppnevning:

a. For masterstudiet i rettsvitenskap oppnevner prodekan for studier en faglig eksamensleder og en vara for hver studieårs ~~avdelings~~eksamen. ~~Prodekan for studier oppnevner også vara, som~~ Vara er neste semesters faglig eksamensleder.

b. Ved Institutt for kriminologi og rettssosiologi og ved Avdeling for forvaltningsinformatikk er som hovedregel emneansvarlig faglig eksamensleder på det enkelte emnet. Programrådet ~~for kriminologi og rettssosiologi (PKRS)~~ kan oppnevne en annen faglig eksamensleder dersom dette anses som hensiktsmessig.

~~c. Ved Avdeling for forvaltningsinformatikk er emneansvarlig lærer normalt faglig eksamensleder. Programrådet for forvaltningsinformatiske studier (PFIN) kan oppnevne en annen faglig eksamensleder.~~

2. Faglig eksamensleder skal:

a. lede oppgaveutvalget og ha ansvar for at eksamensoppgavene blir utarbeidet på en forsvarlig måte og har et innhold som er i samsvar med kunnskapskravene og hjelpemidler til eksamen i de aktuelle emner, og at de oppfyller vilkårene ~~i i Universitets- og høyskoleloven § 3-9, og~~ Forskrift for studier og eksamen ved Universitetet i Oslo §§ 5-1 og 5-4.

b. fastsette endelig oppgavesett for hver eksamen innen avtalt tid.

~~c. ha ansvar for at eksamensoppgavene blir utarbeidet på en fullt ut faglig forsvarlig måte og har et innhold som er i samsvar med kunnskapskravene og hjelpemidler til eksamen i de aktuelle emner.~~

~~d. ha ansvar for at eksamensoppgavene foreligger i god tid før eksamen.~~

ec. bistå administrasjonen i faglige spørsmål knyttet til eksamen ,og være tilgjengelig for eksamensadministrasjonen hele dagen alle eksamensdagene.

d. lede sensormøtene

e. delta i sensuren og klagesensuren og være oppmann for sensorene ved uenighet.

~~f. bistå administrasjonen i faglige spørsmål knyttet til eksamen.~~

g. Kun for Master i rettsvitenskap og Institutt for kriminologi og rettssosiologi:

i. lede oppgaveutvalgets møter

~~ii. være oppmann for sensorene.~~

~~iii. fastsette og lede sensormøte.~~

~~iv. delta i klagesensuren.~~

h. Kun for Institutt for kriminologi og rettssosiologi og Avdeling for forvaltningsinformatikk.

i. Ca. 20 minutter etter at oppgaven er gitt skal faglig eksamensleder eller en faglærer som faglig eksamensleder utpeker komme til eksamenslokalet og besvare eventuelle spørsmål fra kandidatene vedrørende forståelsen av oppgaveteksten. Dersom slike spørsmål viser svakheter i oppgaveteksten, skal denne informasjonen legges frem for sensormøtet til orientering.

Kapittel 2 Eksamensoppgaver

§ 2-1 Utarbeidelse av eksamensoppgaver

~~1. Til hver eksamen skal det utarbeides forslag til alle oppgavene til ordinær eksamen. Der det arrangeres utsatt eksamen skal det også utarbeides forslag til utsatt eksamen.~~

2.1. Faglærere på studieårene har plikt til å foreslå oppgaver med henvisning til læringskrav eller litteratur, samt gi opplysninger om undervisnings- og læremiddelsituasjonen.

~~3.2. Det skal gis varierte oppgavetyper til hver eksamen.~~

[Der det arrangeres utsatt eksamen skal det også utarbeides forslag til utsatt eksamen.](#)

43. Med virkning fra høsten 2018 skal praktikumsoppgaver/Praktikumsoppgaver til eksamen i [de obligatoriske emnene i rettsstudiet skal som hovedregel jus1111 JUS1111 og jus1211 JUS1211 skal](#) utformes uten angivelse av konkrete rettsspørsmål, som et supplement til oppgaveteksten. [Faglig eksamensleder skal sørge for at praktikumsoppgaver som gis til eksamen er](#) Praktikumsoppgavene skal [være](#) utformet på en slik måte at studentene kan ta stilling til parter, krav, rettsgrunnlag og rettsspørsmål uten at konkrete spørsmål er angitt i oppgaven.

Commented [RS1]: Gjelder dette også 2. studieår?

Commented [KSS2R1]: Jepp – alle emner som hovedregel

§ 2-2 Oppgaveutvalg

1. Et medlem i oppgaveutvalg er inhabil når det foreligger [særegne særlige](#) forhold som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet.

2. Kun for Master i rettsvitenskap

a. [Eksamensoppgavene for de fire studieårene utarbeides i oppgaveutvalg. JFEXFAC04 og de semi-obligatoriske valgemenne legges frem og godkjennes i oppgaveutvalgene for det aktuelle studieår.](#)

b. [Oppgaveutvalget består av faglig eksamensleder, vara, en erfaren ekstern sensor og to studentrepresentanter. Oppgaveutvalget kan suppleres med oppgaveforfattere, faglærere og andre som utvalgets faste medlemmer finner nødvendig. Oppgaveutvalget kan ikke suppleres med flere studenter.](#)

b. [Oppgaveutvalget holdes i utgangspunktet felles for studieårs- og avdelingseksamen. Faglig eksamensleder kan velge å holde atskilte oppgaveutvalg. Dersom oppgaveutvalget holdes atskilt kan faglig eksamensleder og vara delta i begge oppgaveutvalgene. Der det oppnevnes ulike faglige eksamensledere og vara for de atskilte utvalgene, kan det også oppnevnes ny ekstern sensor og to nye studentrepresentanter.](#)

b. [Oppgaveutvalget skal innkalle studieårssansvarlig lærer og foregående semesters faglige eksamensleder på minst ett av de to første](#)

~~møtet~~ til det første møtet i oppgaveutvalget. Opgaveutvalget påser også at eksamensoppgaven gjøres tilgjengelig for studieårsansvarlig lærer til gjennomlesing ved ferdigstillelse. Opgaveutvalget skal i første møte foreta en evaluering av forrige semesters eksamensoppgaver og sensorveiledninger, inkl. eksamensstatistikken. Opgaveutvalget for 1. studieår skal orienteres om hvilke skriveøvelser som gis det aktuelle semesteret.

Commented [KSS3]: Erling har ønsket en formalisert rutine for dette som del av overgangen på JUS1111

~~d. Opgaveutvalget kan suppleres med oppgaveforfattere, faglærere og andre som utvalgets faste medlemmer finner nødvendig. Opgaveutvalget kan ikke suppleres med flere studenter.~~

3. Kun for emnet JFEXFAC04. Utvelgelse av eksamensoppgave foretas av oppgaveutvalget for 2. studieår etter innstilling fra ansvarlig faglærer.

4. Kun for Institutt for kriminologi og rettsosologi:

Opgaveutvalget består av emneansvarlig og en administrativt ansatt. På emner med seminarundervisning deltar seminarledere i oppgaveutvalget. Opgaveutvalget kan suppleres med flere faglærere og programrådsleder dersom utvalget finner det nødvendig.

5. Kun for Avdeling for forvaltningsinformatikk

Programleder og emneansvarlig skal samarbeide om utarbeidelse av eksamensoppgaver.

§ 2-3 Studentrepresentanter i oppgaveutvalg - Kun for Master i rettsvitenskap

Commented [RS4]: §2-3 ferdig redigert etter vedtak i PMR 04.06.2018

1. Juridisk studentutvalg (JSU) utpeker hvert semester to studentrepresentanter som medlemmer i oppgaveutvalget for hver studieårseksamen. I utvelgelsen av studenter skal JSU søke mot kjønnsbalanse og at studenter med minoritetsbakgrunn deltar.

2. Vervet lønnes etter gjeldende satser.

3. Studentrepresentantene må ha bestått eksamen i det studieåret som en er oppnevnt for.

4. Studentrepresentanten kan ikke melde seg til den studieårseksamen som oppgaveutvalgene er oppnevnt for samme semesteret eller det påfølgende semesteret.

5. Studentrepresentantene må ikke være i slekt eller svogerskap med eksamenskandidat ved vedkommende eksamen i opp- eller nedstigende linje, eller i sidelinje, så nært som søsken, søskenbarn eller søskens barn, eller ha nær personlig tilknytning til kandidat ved vedkommende eksamen.
6. Studentrepresentantene har fullstendig taushetsplikt vedrørende oppgavene, oppgaveforslagene, drøftelsene i utvalget og sin deltakelse i oppgaveutvalget. Taushetsplikten opprettholdes også etter at eksamen er avholdt. Etter at sensuren er falt, oppheves taushetsplikten hva gjelder deltakelse i oppgaveutvalget.
7. Studentrepresentantene skal prøveløse eksamensoppgavene etter avtale med utvalgets faglig eksamensleder. Studentene oppfordres til å prøveløse oppgaven på fulltid. For eksamener som benytter Lovdata, skal dette også benyttes som hjelpemiddel i prøveløsningen. Eksamenskonsulenten anviser studentene til egnet lokale for drøftelse av oppgaveutkastet. Utkastet og eventuelle notater leveres eksamenskonsulenten umiddelbart etter drøftelsene.
8. Studentrepresentantene skal særlig vurdere oppgavens omfang, litteraturdekning, vanskelighetsgrad og om oppgaven er forståelig for studenter på det aktuelle studieår.
9. Uenighet kan bare løses i oppgaveutvalget.
10. Studentrepresentantene mottar utkast til sensorveiledning og kan delta i diskusjonen om veiledningene.
11. Studentrepresentantene har samme taushetsplikt vedrørende sensorveiledninger som for oppgaveutvalgets arbeid forøvrig, jfr. pkt. 6.
12. Studentrepresentantenes kommentarer sendes til sensorene sammen med sensorveiledningen dersom studentrepresentantene ber om det.

Kapittel 3 Sensur og sensorveiledning

§ 3-1 Oppnevning av sensorer

Sensorer oppnevnes av programleder [eller av prodekan for studier](#).

Kun for Master i rettsvitenskap:

——— Sensorer oppnevnes av prodekan for studier etter forelagt vurdering fra eksamensadministrasjonen.

§ 3-2 Sensorer

Commented [KSS5]: Det var ikke noe om aldersgrense som skulle innføres etter diskusjonen høsten 2018?

1. Sensorer til ordinær eksamen er forpliktet til å delta ved sensur i klagebehandlingen.

2. En sensor er inhabil når det foreligger særegne særlige forhold som er egnet til å svekke tilliten til vedkommendes upartiskhet.

3. Kun for Master i rettsvitenskap:

a. For eksterne sensorer gjelder følgende minstekrav til karakterer:

Mastergradseksamen skal være bestått med minst fire forekomster av A på tredje, fjerde og femte studieår eller tilsvarende nivå. Cand.jur.-eksamen etter 1996-ordningen skal være bestått med karakteren A på fellesdelen. Cand.jur.-eksamen etter 1984-ordningen eller eldre skal være bestått med hovedkarakter 2,55 eller bedre. ~~Cand.jur.-eksamen etter 1996-ordningen skal være bestått med karakteren A på fellesdelen. Mastergradseksamen skal være bestått med minst fire forekomster av A på tredje, fjerde og femte studieår eller tilsvarende nivå.~~

b. Eksterne sensorer må ha oppnådd mastergrad i rettsvitenskap eller tilsvarende senest to år før deltakelse i sensur.

c. For særskilte emner innen rettssosiologi og rettsøkonomi som inngår i Master i rettsvitenskap, kan oppnådd Master i rettssosiologi/kriminologi / Master i sosialøkonomi erstatte kravet om Master i rettsvitenskap. Karakterkravet for Master i sosialøkonomi er tilsvarende karakterkravet for Master i rettsvitenskap.

d. ~~De som skal sensurere eksamen i~~ Sensorer i JUS 4111 når oppgaven inneholder spørsmål fra yrkesetikkdelen av pensum, må ha dokumentert kompetanse i yrkesetikk. Slik kompetanse kan dokumenteres:
- ved at vedkommende sensor har deltatt i yrkesetikkundervisningen her på fakultetet (~~enten~~ som student eller underviser fom. 2007) eller har gjennomført annen relevant undervisning eller

- ved at vedkommende sensor har gjennomført kurs i yrkesetikk for sensorer tilbudt av faglærergruppen her på fakultetet.

4. Kun for Institutt for kriminologi og rettssosiologi:

Sensorer må ha oppnådd mastergrad i enten rettsvitenskap, kriminologi, rettssosiologi, sosiologi eller tilsvarende

5. Kun for Avdeling for forvaltningsinformatikk:

Sensorer må ha oppnådd mastergrad i forvaltningsinformatikk, rettsvitenskap, informatikk eller statsvitenskap, eller ha annen relevant bakgrunn på tilsvarende faglig nivå.

§ 3-3 Sensormøter

1. ~~Kun for Master i rettsvitenskap og Institutt for kriminologi og rettssosiologi~~

~~a. Faglig eksamensleder sammenkaller til og leder sensormøtene.~~ Det skal for hver eksamen holdes minst ett sensormøte til drøftelse av oppgavene og av retningslinjer for sensuren. ~~Samtlige sensorer skal delta på sensormøtet.~~ Oppgavenes sentrale momenter i forhold til læringskrav og litteratur skal drøftes på møtene. Likeledes skal sensorveiledning etter § 3-4 diskuteres, samt generelle tvilsspørsmål om karakterfastsettelse.

2. ~~Kun for Master i rettsvitenskap:~~

~~Faglig eksamensleder sammenkaller til og leder sensormøtene. Det første møtet skal vanligvis holdes en uke etter vedkommende eksamen. Samtlige sensorer skal delta på sensormøtet.~~

23. Kun for Institutt for kriminologi og rettssosiologi:

~~a. Emneansvarlig er som hovedregel faglig eksamensleder og sammenkaller til og leder møtene. Samtlige sensorer skal delta på sensormøtet.~~

~~b. Det skrives referat fra sensormøtet. Referatet distribueres til alle sensorer på vedkommende eksamen, også klagesensorer. Dette fungerer som sensorveiledning.~~

4. Kun for Avdeling for forvaltningsinformatikk:

a. Faglig eksamensleder leder arbeidet med sensur av eksamensbesvarelser. Det skal for hver eksamen holdes minst ett sensormøte til drøftelse av oppgavene og av retningslinjer for sensuren. Samtlige sensorer skal delta på sensormøtet.

b. Veileder leder arbeidet med sensur av masteroppgaver (FINF 5001) og prosjektoppgaver (DRI 3060).

§ 3-4 Sensorveiledning

Det skal foreligge sensorveiledning for alle emner til bruk i sensuren. Sensorveiledningen utarbeides semestervis for den enkelte eksamen, eller utformes som sensurkriterier for det enkelte emnet.

1. Kun for Master i rettsvitenskap:

Sensorveiledning utarbeides for studieårs- og avdelingseksamener. Utkast til veiledning skal foreligge samtidig med eksamensoppgaven.

Det anbefales at det utarbeides sensorveiledning for valgemenner, særlig der det benyttes eksterne sensorer. Det er krav om sensorveiledning for valgemenner der det er mer enn to kommisjoner i ett emne.

2. Kun for Institutt for kriminologi og rettssosiologi:

Sensormøte og referat fra sensormøte fungerer som sensorveiledning, jf. § 3-3.

3. Kun for Avdeling for forvaltningsinformatikk:

For emner der det er mer enn én eksamenskommisjon (dvs. flere enn 30 besvarelser) skal det avholdes sensormøter. Sensormøte og referat fra sensormøte fungerer som sensorveiledning, jf. § 3-3.

§ 3-5 Gjennomføring av sensuren

1. Hver eksamensbesvarelse vurderes av minst to sensorer når det benyttes gradert karakterskala. Sensorene skal i fellesskap fastsette karakteren på den enkelte besvarelse. For emner med karakterskalaen bestått/ikke kan det benyttes én sensor.

2. Kun for Master i rettsvitenskap

2. Ved ny sensurering benyttes to nye sensorer, hvorav minst én ekstern. Det skal foretas ytterlige en vurdering hvis en eksamenskarakter ved klagesensur avviker med to eller flere karakterer fra opprinnelig sensur.

~~a. Ved uenighet mellom sensorene oppnevnes en tredje censor. Tredje censor skal være intern ved fakultetet og kan være faglig eksamensleder.~~

~~b. For eksamener som går over to dager skal sensorene for dag 1 og dag 2 ikke være den samme for noen av kandidatene.~~

~~c. Ved klagesensur skal minst en av sensorene være ekstern~~

~~d. Ved sensur av masteroppgaver skal minst en av sensorene være ekstern~~

3. Ved uenighet mellom sensorene oppnevnes en tredje sensor. Tredje sensor skal være intern ved fakultetet og kan være faglig eksamensleder.

4. Kun for Institutt for kriminologi og rettssosiologi

~~a. Begge sensorene får alle besvarelsene tilsendt samtidig; den ene sensoren retter på originalbesvarelsen og den andre retter på kopi.~~

~~b. Det er adgang for sensorene til å føre løpende kommentarer i margen under rettingen.~~

~~c. Sensorene skal i fellesskap fastsette karakteren på den enkelte besvarelse. Denne påføres fastsatt skjema som sendes eller leveres instituttet i signert stand innen oppgitt frist.~~

~~d. Sensor leverer alle skriftlige besvarelser tilbake til studiekonsulenten.~~

ae. Forberedt muntlig er en selvstendig eksamen og blir sensurert uavhengig av skriftlig prestasjon. Skriftlig og muntlig sensureres av samme kommisjon.

be. Studenter som har strøket til skriftlig eksamen, skal ikke innkalles til muntlig eksamen. ~~De får opplysninger om sensorenes navn og telefonnummer og kan be om begrunnelse for vedtaket.~~

Commented [RS6]: Kristine: Veldig detaljert nivå, sammenlignet med instruksene i sin helhet. Kunne dette heller vært lagt som info på programmets nettsider?

~~g.c.~~ Muntlig eksamen og muntlig presentasjon individuelt eller i gruppe kan fungere som en selvstendig eksamen.

~~h.d.~~ Ved uenighet i kommisjonen om bestått/ikke bestått oppnevner faglig eksamensleder to sensorer til ny bedømmelse.

~~ie.~~ Sensur til emner på bachelornivå:

- i. Sensorene til muntlig eksamen skal være de samme som til skriftlig hjemmeeksamen. Dette kan fravikes bare i særskilte tilfeller.
- ii. Muntlig eksamen skal godtgjøre at hjemmeeksamen er et selvstendig arbeid utført av studenten selv. Når dette er godtgjort, skal den muntlige prestasjonen danne grunnlag for mindre justeringer av karakteren på hjemmeeksamen. Også andre deler av pensum kan prøves under muntlig eksamen.

~~jf.~~ Sensur til emner på masternivå:

- i. Sensorene til KRIM 4004 skal være de samme som til KRIM5001. Dette kan fravikes bare i særskilte tilfeller.
- ii. Sensorene til RSOS4004 skal være de samme som til RSOS5001. Dette kan fravikes bare i særskilte tilfeller.
- iii. Muntlig eksamen skal godtgjøre at hjemmeeksamen er et selvstendig arbeid utført av studenten selv. Når dette er godtgjort, skal den muntlige prestasjonen danne grunnlag for mindre justeringer av karakteren på hjemmeeksamen.

~~54.~~ Kun for Avdeling for forvaltningsinformatikk:

~~a. Sensur av skriftlige arbeider:~~

~~i. Sensorene får alle besvarelsene tilsendt samtidig.~~

~~ii. Sensorene skal i fellesskap fastsette karakteren på den enkelte besvarelse. Denne påføres fastsatt skjema som sendes eller leveres eksamensseksjonen/AFIN i signert stand innen oppgitt frist.~~

~~iii. Når fristen for begrunnelse av sensur er utløpt, leverer sensorene alle skriftlige besvarelser tilbake til studiekonsulenten.~~

b. Sensur ved muntlig eksamen:

Commented [RS7]: Karianne: Veldig detaljert nivå, sammenlignet med instruksen i sin helhet. Kunne dette heller vært lagt som info på programmets nettsider?

- i. Sensorene til muntlig eksamen skal være de samme som til skriftlig eksamen.
  - ii. Muntlig eksamen skal prøve kandidatens kunnskaper samt evne til muntlig resonnering og argumentasjon i spørsmål som er omhandlet i en skriftlig besvarelse (skoleeksamen, masteroppgave, prosjektoppgave)
- c. Veileder deltar ved sensur av prosjektoppgaven DRI 3001.

d. Minst en av sensorene skal være eksterne for omner på masternivå. e. I FINF4031 vurderes fagartikkelen av veileder og én ekstern sensor. Som grunnlag for muntlig eksaminasjon inngår også muntlig presentasjon av artikkelen. Det gis én samlet karakter, der fagartikkelen klart teller mest, og der muntlig og skriftlig-visuell presentasjon normalt ikke teller mer enn én karakter for det samlede resultatet.

Commented [RS8]: Fjernes ettersom dette følger av UH-loven

f. Masteroppgaver skal vurderes av to sensorer. En sensor skal være ekstern, og veileder skal delta i sensuren. Veileder skal delta i sensuren av masteroppgaver.

g. Når muntlig eksamen etterfølger et kollektivt arbeid (jfr. DRI 3001), skal hver enkelt deltaker i gruppen eksamineres individuelt, og individuell slutt karakter skal fastsettes. Det fastsatte pensum for DRI 3001 inngår som en selvstendig del av eksaminasjonen.

h. Studenter som har strøket til skriftlig eksamen, skal ikke innkalles til muntlig eksamen. De får opplysninger om sensorenes navn og telefonnummer og kan be om begrunnelse for vedtaket.

§ 3-6 Instruks for sensorene – Kun for Master i rettsvitenskap

Utdypende beskrivelser for juridiske fag.

Retningslinjer fastsatt av dekanene ved Det juridiske fakultet etter fullmakt fra Det nasjonale fakultetsmøtet for juridiske fag 24. april 2003.

Måling av juridiske egenskaper og ferdigheter skjer etter en sammensatt vurdering av ulike kvaliteter. Det avgjørende for karakterfastsettelsen skal være totalinntrykket av kandidatens prestasjoner, sett i forhold til oppgaven som er gitt. Ulike besvarelser av

Commented [RS9]: Erling: Dette er fra 2004, og det har ikke vært foretatt noen ny vurdering siden. Viktig med dette er at det gir utdypende sensurkriterier. Spørsmålet er imidlertid om det bør tas en gjennomgang av dette og vurdere om det skal revideres.

Commented [KSS10R9]: Denne bør revideres! Vi brukte en del fra denne for å utarbeide de generelle sensorveiledningene på valgemner – men måtte endre en del på språket da det var utdatert og ikke lengre stemte – PMR sak, til Anne Margit?

samme oppgave kan således ha hver sine sterke og svake sider, og likevel bli ansett som likeverdige ved totalvurderingen. På bakgrunn av dette, angis det ikke fagspesifikke beskrivelser i form av faste regler om hva som kjennetegner det enkelte karaktertrinn eller hvilke egenskaper som teller mest.

Ved vurderingen av hvilke karaktertrinn som skal gis, ut fra de ovennevnte generelle beskrivelsene, vil det legges vekt på følgende ferdigheter i den totalvurderingen som skal foretas:

1. Kunnskaper om og oversikt over oppgavens tema og relevant bakgrunnsstoff;
2. Evne til å finne frem til og formulere rettslige problemstillinger, herunder skille mellom ulike problemer, prinsipale og subsidiære spørsmål, samt evne til å sette spørsmålene inn i sin rette sammenheng;
3. Evne til å drøfte spørsmål på en faglig forsvarlig og skjønnsom måte, og utnytte det foreliggende rettsstoff og faktum i samsvar med fagets metodiske prinsipper. Til dette hører også blikk for hva som er vesentlig i forhold til det som er uvesentlig eller irrelevant, til å skille mellom det sikre og det tvilsomme, samt til å dimensjonere stoffvalg og proporsjoner i besvarelsen fornuftig;
4. Blikk for rettspolitiske dimensjoner innenfor oppgavens tema, dog uten å tape av syne grensen mellom vurderingers betydning de lege lata og de lege ferenda;
5. Selvstendighet ved evne til å resonnere kritisk og uavhengig i forhold til foreliggende læremidler og undervisning;
6. Språkbeherskelse, fremstillingsevne, presisjonsnivå og systematisk ryddighet ved skriftlig og muntlig redegjørelse for fagjuridiske emner.
7. Ferdighetene vil i varierende grad inngå ved den faglige totalvurderingen, og er ikke uttømmende angitt eller prioritert. De generelle og utfyllende beskrivelsene skal ikke anvendes med sikte på å oppnå en prosentvis normalfordeling ved den enkelte prøve, men ligge fast over tid.

§ 3-7 Sensur av masteroppgaver i Master i rettsvitenskap

Dette kapittelet gjelder ikke for sensurering av masteroppgaver i Master i rettsvitenskap. Se reglement for masteroppgaver i masterstudiet i rettsvitenskap.

Kapittel 4 Endringshjemmel

§ 4-1 Endringshjemmel

Dekanus vedtar endringer i instruks for eksamen og sensur.

Publisert 9. mai 2012 10:42 - ~~Sist endret 28. nov. 2017 16:59~~ [Sist endret 29.08.2019](#)

Rutinebeskrivelse for oppgaveutvalg ved Det juridiske fakultet

Formål

Rutinebeskrivelsen supplerer [*Instruks for eksamen og sensur*](#).

Rutinebeskrivelsen er en veiledning for eksamensledere og administrasjonen i arbeid med oppgaveutvalgene. Rutinebeskrivelsen søker å gi klarere retningslinjer på ansvarsfordelingen mellom oppgaveutvalgenes faglige oppgaver og administrative oppgaver. Rutinebeskrivelsen skal også sikre et forutsigbart eksamensarbeid på tvers av studieårene.

Oppgaveutvalgets oppstart og progresjon

- Seksjonsleder ved Eksamensseksjonen og den administrativt eksamensansvarlige innkaller faglig eksamensleder og vara for samtale om eksamensarbeidet i begynnelsen av semesteret.
- Faglig eksamensleder fastsetter dato for første møte sammen med den administrativt ansvarlige. Øvrige møtedatoer fastsettes av det samlede utvalg under første utvalgsmøte.
- Faglig eksamensleder det foregående semesteret skal inviteres til det første utvalgsmøtet. Til første studieår skal faglig eksamensleder orienteres om skriveøvelsene for JUS1111 (fom vår 2020).
- Utvalgsmøtene bør fortrinnsvis avholdes innen den ordinære arbeidstiden.

Utvalgsmøtenes struktur

- Utvalgsmøtene ledes av faglig eksamensleder og vedkommende har ansvar for utvalgets progresjon.
- Faglig eksamensleder avgjør om det er nødvendig å beramme et møte for å behandle sensorveiledningene.

Oppgave- og veiledningsforfattere

- Faglig eksamensleder forespør selv de forfattere vedkommende ønsker å benytte og avtaler frister for levering.
- Faglig eksamensleder kan ved behov invitere forfattere til bestemte utvalgsmøter.

Bruk av Oppgaveportalen og sikkerhet

- Oppgaveportalen brukes kun for det formål å laste opp eksamensoppgaver og veiledninger. All kommunikasjon mellom oppgaveutvalget og forfatterne skal gjøres enten ved personlig oppmøte eller via faglig eksamensleder.
- Alle endringer i oppgavetekst og sensorveiledning, herunder endringer av faglig art så vel som korrektur, gjøres av forfatterne selv eller av faglig eksamensleder.
- Eksamensoppgaver og sensorveiledninger skal ikke diskuteres per e-post.

- Den administrativt ansvarlige sørger for å medbringe utskrifter fra Oppgaveportalen ved hvert møte, samt samle disse inn etter møtet. Utvalgets medlemmer bør ikke gjøre egne utskrifter med mindre det er helt nødvendig. I så tilfelle er medlemmet selv ansvarlig for trygg oppbevaring og makulering.

Studentrepresentanter

- Studentrepresentanter rekrutteres av JSU ved begynnelsen av semesteret.
- Studentrepresentanter har ikke tilgang til Oppgaveportalen og får utdelt nødvendig materiale ved personlig oppmøte. All materiale leveres tilbake til den administrativt ansvarlige etter hvert møte.
- Studentrepresentantene avtaler dato for prøveløsing med den administrativt ansvarlige. Prøveløsing skal skje i den ordinær arbeidstiden.

Administrasjonens rolle

- Den administrativt ansvarlige vil være til stede under det første utvalgsmøtet. Ved påfølgende utvalgsmøter vil den administrativt ansvarlige være til stede ved oppstart og ved møtets avslutning.
- Den administrativt ansvarlige sørger for innkallinger og påminnelser, samt å gi nødvendige tilganger og brukerveiledning i Oppgaveportalen.

Ferdigstilling av eksamensoppgavene

- Oppgaveutvalget bør ta sikte på å ferdigstille eksamensoppgavene senest tre uker før eksamen. Dette for at administrasjonen skal kunne ha tilstrekkelig tid til å sende oppgavene til oversettelse og trykking samt klargjøre disse for eksamensdagen.
- Etter at eksamensoppgavene er ferdig oversatt, skal faglig eksamensleder lese over både bokmåls- og nynorsk-versjonen og gi sin endelige godkjenning skriftlig på e-post.

Sensormøte

- Sensormøtene ledes av faglig eksamensleder. Den administrativt ansvarlige vil også være til stede.
- Det benyttes inntil videre ikke telefonkonferanse/skype på sensormøtene da utstyret i møterommene ikke fungerer tilfredsstillende.
- Under sensormøtet skal faglig eksamensleder informere sensorene om ordningen med nivåkontroll og hvordan denne skal praktiseres. Se eget vedlegg med rutinebeskrivelse for dette.

Vedlegg:

Rutinebeskrivelse for kontroll av sensur

Våren 2019 ble følgende dekanvedtak truffet:

"Fakultetet skal sikre forutsatt karakternivå over tid. Dette gjøres ved at statistikk over karakternivå sendes faglig eksamensleder for hvert av studieårene som ny rutine (før endelig sensur faller). Ved signifikante avvik skal informasjon om karakternivå sendes sensorene på det aktuelle emnet for om nødvendig å kunne justere karakterer før endelig sensur publiseres. Alf Petter Høgberg utarbeider en rutinebeskrivelse."

For å sikre oppfølging av dekanvedtaket, skal følgende rutine legges til grunn:

- De enkelte kommisjoner registrerer utkast til karakterer to dager før publiseringsdato.
- På basis av foreløpige registrerte karakter utarbeider eksamensseksjonen karakterstatistikk som oversender faglig eksamensleder for den aktuelle eksamen. Også karakterfordelingen for de to forgående semesteret på det aktuelle emnet sendes til faglige eksamensleder.
- Faglig eksamensleder vurderer karakterspredningen i forhold til normalfordeling, og ved signifikante avvik fra denne vurderes det å informere sensorene.
- Ved lavere andel A enn 6-7 % sendes e-post med informasjon til sensorene. Denne tilpasses situasjonen, og kan f.eks. ha følgende form:

«Kjære sensorer,

Først av alt: Takk for stor innsats med å ferdigstille utkast til sensur for JUS**** i rett tid!

Selv om det fra fakultetets side er viktig at kravet til studentenes ytelser ikke avviker for mye fra hva en normalfordeling over tid tilsier, og heller ikke varierer for mye fra emne til emne på studiet, kan det for de enkelte sensorer være vanskelig eller umulig å se helheten underveis. Derfor denne e-post.

Over tid er det forventet at karakteren A tildeles de 10 % beste besvarelsene, med forventede normalsvingninger på 2 % i begge retninger, slik at en andel A på mellom 8 % og 12 % er innenfor det forventede. Ved samlet gjennomgang av karakterforslagene fra kommisjonene fremkommer det *,* % A, hvilket avviker betydelig fra forventet normalfordeling. Jeg ber på denne bakgrunn sensorene vurdere om andelen A bør oppjusteres, gitt denne tilleggsinformasjonen om helheten.

Jeg har fått åpnet Inspira for eventuelle justeringer fra den enkelte kommisjon, og jeg ber dere særlig vurdere hvorvidt denne type oppjustering er riktig for enkelte av kandidater som hittil er innplassert med en sterk B.

Dere avgjør selvsagt selv hvorvidt den enkelte besvarelse med sterk B skal oppjusteres eller ei, men informasjon om helheten er i alle fall ikke irrelevant i denne forbindelse. Jeg ber videre om at eventuelle oppjusteringer endelig registreres i Inspira innen * kl. *.

Med vennlig hilsen

NN

Faglig eksamensleder for JUS****»

I den grad det gjennom flere semestre har vært et problem med svake karakterer, bør det i e-posten til sensorene også opplyses om det.

Denne rutinen skal kun legges til grunn for emner som er felles for alle studenter på det aktuelle semester. For valgfag og semiobligatoriske fag, der den aktuelle eksamen som gis den enkelte student er utslag av dennes valg og preferanser, må det forventes markante avvik i forhold til hva en normalfordeling skulle tilsi.

Faglig eksamensleder skal informere sensorene om denne oppfølgingsrutine med nivåkontroll allerede på sensormøtet.

Alf Petter Høgberg

28. mai 2019